

MŰHELYBESZÉLGETÉSEK A KISTÉRSÉGI KÖZMŰVELŐDÉSRŐL

Mezőkövesd 2004. március 8-9., Derecske március 23-24., Tata március 25-26., Bonyhád március 30-31., Csenger április 1-2., Győr április 14-15., Kecskemét április 20-21.

A Magyar Művelődési Intézet által kezdeményezett – a kistérségi közművelődéssel foglalkozó – és nyolc helyszínre tervezett műhelymunka második állomása **MEZŐKÖVESD** volt. (Az elsőt – melyről lapunk 9/2-es számában számoltunk be – Vasváron tartottuk, 2004. március 2-3-án.)

A vendéglátó település közművelődésében a szokványostól eltérő változások zajlottak az utóbbi időben. Mivel az önkormányzat nem volt megelégedve a Községi Ház tevékenységével, nagy lépésre szánták el magukat a képviselők. Úgy gondolták, a szervezeti toldozás-foldozás nem hoz határozott változást, ezért egészen más működési formára való áttérés mellett döntöttek: közalapítványt hoztak létre a községi ház működtetésére. A kuratórium három képviselőből és négy külsőből áll, ez utóbbiak különböző civil szervezetek küldöttei.

A találkozó résztvevőit Berecz Lászlóné, a Mezőkövesdi Művelődési Közalapítvány kuratóriumának tagja köszöntötte, majd Beke Pál, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója vázolta a rendezvény megvalósításának indítékait és célját.

A beszélgetés során nyilvánvalóvá vált, hogy a kistérségi együttműködés szükségességét több helyen felismerték. Az eddigi társulások azonban nem egyeznek meg sem a politikai választókerületekkel, sem a statisztikai kistérségekkel. Van, ahol a meglévő társulás településeihez csatoltak még néhányat – amikről még nem tudni, vajon bekapcsolódnak-e a korábban elkezdett közös munkába –, máshol meg úgy alakult, hogy kettőszórtták a korábbi önkéntes csoportosulást. Ettől még persze továbbra is dolgoznak együtt, csak így legalább két irányból próbálják érvényesíteni érdekeiket.

A kistérségi területfejlesztési társulások nemigen foglalkoznak közművelődéssel, ezért ezt a kérdést ezen a szakmán belül kell megoldani. A Heves Megyei Művelődési Központ tervez is kistérségi képzést. A civilekre is számítanak, hiszen a lakosságot általában nem érdekli, ki szervezte a programot, az a fontos, ha az ember akar, elmechessen a művelődési házba, és módja legyen ott minél nagyobb mértékben kielégíteni ez irányú igényeit.

Borsodban is felismerték az együttműködés előnyeit. A cél érdekében öt decentrumot hoztak létre, melyek elsődleges feladata: tanácsadás a körzethez tartozó települések közművelődési szakembereinek, valamint önkormányzati dolgozóknak. Szakmai továbbképzéseket és polgármestereknek szóló tájékoztatókat egyaránt tartanak. Emellett az egymás személyes megismerése és az adottságok illetve hiányosságok számbavétele eredményeképpen tudnak segíteni a rászorulóknak. Szomszédolás jelleggel programokat juttattak el távolabbi – esetenként másik megyében található – településekre. Rendszeresen adnak kölcsön egymásnak egy adott program megvalósításához szükséges eszközöket.

Sajnos a decentrumok elég nagyok. Sok település tartozik egy központhoz, amit nehéz átlátni. Az itteni tapasztalatokat át kell ültetni kistérségi viszonyok közé, ahol lehet számítani a már meglévő önkéntes társulásokra is.

A közoktatásban működnek kistérségi szintű kapcsolatok, de ott egy bizonyos korosztály az összekötő kapocs. A közműve-

lődésben inkább a könyvtárak terén elért tapasztalatokat lehet átvenni.

Egy kis falu általában nem tud eltartani egy népművelőt, nincs is annyi szakirányú feladat. Ilyen esetekben össze lehet vonni más tevékenységgel is. Van, ahol egy ember végzi a turisztikai, a családsegítő munkát és még a kulturális programokat is ő szervezi.

Egyes területeken gyakori az általános művelődési központ (ÁMK), ahol az oktatás, a könyvtár és a közművelődés egy intézmény hatáskörébe tartozik. Mivel a közoktatás terén kialakult a települések közti együttműködés, könnyen adaptálható a másik két ágazatra is.

A Mezőkövesd és Környéke Kulturális Egyesület, valamint a Matyóföldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesülete eleve területi igények kiszolgálását tűzte céljául. Rendszeresen visszatérő rendezvényeiket mindig más településen tartják, utaztatják a falusi csoportokat. Az előadóknak és alkotóknak egyaránt kedvező, hogy lehetőségük nyílik kilépni közvetlen környezetükből. Tevékenységüket megismerheti egy 18 ezer fős város lakossága, azon keresztül pedig az övékéhez hasonló adottságú települések egész sora.

A kis falvak mindegyike más sajátosságokkal rendelkezik, közülük néhányat be is mutattak az érintettek.

Bükkábrányban nincs művelődési ház, viszont van sport és szabadidő központ, ami egy nagy terem lelátókkal. Ide lehetne programokat szervezni, de nincs pénz. A civil élet meglehetősen gyér, a focicsapaton kívül csak egy ifjúsági alapítvány működik. Szerencsére az önkormányzat partner az előrelépési szándékban.

Cserépfalu rendelkezik egy, a '60-as években épült művelődési házzal, de népművelő nem dolgozik a faluban. Ha lenne pénzük, inkább idegenforgalmi szakembert bíznának meg, aki a turizmus mellett a közművelődés ellátásával is foglalkozna. A művelődési ház eladását tervezik, mert rossz állapotban van. A közművelődési feladatok ellátására egyelőre egy pedagógust bíznának meg, aki túloradíjazást kapna.

Szuhának is van művelődési háza – szintén a '60-as években épült –, de csak egy nagyteremmel rendelkeznek. Mivel sok a civil szervezet, gondot okozott az elhelyezésük – a 200 m²-es terem nem megfelelő a kis csoportoknak –, ezért most kialakítanak egy civilházat, amire pályázaton nyertek pénzt. A községi élet java itt zajlik majd, a művelődési házat pedig továbbra is a nagyobb rendezvények – ünnepélyek, bálók... – megtartására fogják használni.

Az **Egri Kistérségi Társulás** egyik fő feladatának tekinti a turizmusfejlesztést, aminek van is alapja, hiszen sok látnivaló található a környéken. Az idegenforgalom beindulása kapcsán a kistérség népművelői is megmozdultak.

*

Ébéd után buszra szálltunk és elindultunk felfedezni a környéket. Első utunk Noszvajra vezetett, ahol Hegedűsné Majnár Márta a házigazda biztonságával vezetett minket, hiszen ő itt lakik, és évekig foglalkozott a település turisztikai kapcsolatai-

val. Így nem csoda, hogy a De la Motte kastélyban szabályos idegenvezetésben részesítette az érdeklődőket. Különös élvezettel beszélt a kertben található, amfiteátrumszerűen kialakított területről, amely nyáron zenei esték színhelye. A szép helyiségekkel rendelkező épületet reprezentatív fogadásokra, esküvőkre és más, elegáns környezetet kívánó rendezvényekre is használják. A mellette álló modern építménykomplexum a Miniszterelnöki Hivatal kezelésében áll. Oktatócentrum és szálloda tartozik hozzá.

A Gazdaház egy régi, három helyiségből álló falusi ház, szépen rendbe téve. A konyhából árad a frissen sült kelt tészta illata. Helybéli asszonyok kemencében sütötték a különböző töltelékkel ízesített süteményeket. Ízlelgetés közben körbe lehetett nézni a hagyományosan berendezett szobákban, a feliratokból helytörténeti ismeretekre tehetünk szert. Ez a porta egyébként a falu szabadtéri rendezvényeinek fő színhelye. Itt rottyogtatják az udvarban - már hagyományosan - a szilvalekvárt, 7-8 üstben. A kemencében készülő ételek napján is ez az egyik helyszín. Ilyenkor más településekről is érkeznek a konyha szerelmesei, és hirdokba veszik a faluban még meglévő kemencéket. A kapukat nyitva hagyják, hogy a turisták zavartalanul nézelődhessenek.

Az alapos körütekintéssel megtervezett és ésszerűen belakott új iskolában 2003 januárjától folyik tanítás. Ebben az épületben kapott helyet a könyvtár is. Az itt dolgozó két hölgy - a könyvtárral egybenylő helyiségben - a turisztikai irodát is vezeti. Ebből a szobából pedig egy tanterembe lehet jutni, ami tanítási időn túl olvasóteremként és - a benne lévő két számítógéppel - telekunyhóként is szolgál. A kis pódiummal ellátott aula ad helyet a település szintű közösségi programoknak.

Egerszalókon a polgármester büszkén mutatta meg az egyik domb oldalában gőzölgőve bugyogó különös hőforrást, melynek sóképződménye utazási prospektusok egzotikus tájaira emlékeztet. A már kialakított medencékben a hideg levegő ellenére is fürdőztek. Az még hagyján, de kijöve a vízből, nyugodtan sétáltak, fürdőruhányi öltözékükben. Állítólag a vízben egy vékony réteg képződik az ember bőrén, emiatt nem érzékeli a hideget. A víz különlegessége és a gyönyörű környezet nagy reményekkel kecsegteti a környékbelleket. A kistérség turisztikai zászlóshajójául választotta a fürdőt. Összefogással ennek kialakítására koncentrálnak, aztán e köré fűzik fel a többi települési látványait.

Visszatérőben a faluba, szoba kerültek a borvidékek és a borosgazdák is. Programon kívül betértünk az egyik házhoz, ahol a négytagú család által kialakított pincerendszert néztük meg. A tufa alkotta hegy könnyen faragható, amit ki is használtak a náziak. A borászattal foglalkozó családok közül többen részt vesznek a közösségi életben: amikor nagyobb rendezvényre kerül sor a faluban, felajánlják udvarukat, pincéjüket, hogy az is bekapcsolható legyen az események helyszínei közé.

A faluházba érve kézműves foglalkozásba csöppentünk. Legnagyobb sikere a fűzfavesszőből készült csörgőknek volt. A kézműveseken kívül vannak néptáncosok és színjátékosok - gyerekek és felnőtt csoport is -, meg néhány civil szervezet járul még hozzá a közösségi élet színesítéséhez.

Egerszalókon sokat kell még tenni, hogy a turizmus remélt bevételeiből gyarapodjon a település. Addig is a képviselők segítik a közművelődést azzal, hogy évek óta nem veszik fel tiszteletdíjukat, azt teljes egészében a falu kulturális életének támogatására ajánlják fel.

Ostoroson labirintusszerű pincerendszerbe invitált a polgármester. Jócskán bent jártunk a hegy gyomrában, amikor a helyi népdalkör asszonyai egy dalcsoporttal kedveskedtek nekünk. A borász szakember - kóstolóval egybekötött - tájékoztatóját követően a vendégsereget is megénekelte a gyönyörű népviseletbe öltözött helyi asszonyok.

Itt van művelődési ház - ráférne már egy felújítás -, de a korábbi közművelődési szakember nyugdíjba vonulása miatt, jelenleg a gyermekjóléti szolgálatot ellátó - végzettségét tekintve pedagógus - személy látja el a közművelődési feladatokat - önkéntes munkával, amit egy évre vállalt el.

Gondolatok a területi együttműködésről

A mezőkövesdi közösségi ház korábban végzett területi munkát is, a környező településeket is ellátta programokkal, de az utóbbi években ez elmaradt. Emellett más hiányosságok is felmerültek. A feladatok közül néhányat civil szervezetek vettek át, akiket az önkormányzat erkölcsileg és anyagilag is támogat: évente két alkalommal pályázhatnak, egyszer a működésre, egyszer pedig konkrét programok megvalósítására.

2003 végén két hónapos időszak volt a közösségi házban, amikor a korábbi működési formát már megszüntették, de az új még nem lépett életbe. Ez idő alatt a polgármesteri hivatalból szervezték a közösségi életet.

A működtetésre létrehozott közalapítvány nagy reményekkel alakult. A költségvetésen egyelőre nem változtattak, ugyanolyan mértékű anyagi bázissal rendelkezhet a közösségi ház, mint az előző évben. Viszont kevesebb embert alkalmaznak. Sok segítséget várnak - és az eltelt rövid időszak tapasztalata szerint kapnak is - a civil szervezetektől, akik közül a jelentősebbek már élnek is a házban biztosított saját szobák adta lehetőséggel. Egyelőre nem alakultak ki a helyiséghasználattal kapcsolatos feltételek, de az már biztos, hogy a beköltözött felajánlották együttműködésüket, ami elsősorban ingyenes programok szolgáltatását jelenti.

A könyvtárosok előrébb járnak a kistérségi munkában. Egy pályázaton nyert pénzből megvalósított projekt kapcsán 24 települést kerestek meg, melyből 18 visszajelentkezett. Ez igen jó arány. (Öt évvel korábban hasonló helyzetben jóval kisebb volt az érdeklődés.) A partnerekkel együttműködési megállapodásokat kötöttek. Ezek közü a könyvtárakon kívül civil szervezetek is voltak, főleg ott, ahol nem működik községi könyvtár. A pályázatban vállalt feladatok lebonyolításához rengeteg munkát kellett elvégezniük. Kiderült, hogy nem a segítségnyújtás, hanem a fogadókészség elérése a nagyobb gond. Ők most már tudják, melyik településen kit kell megszólítani. Egyébként a program sikeres megvalósítását segítette a mezőkövesdi önkormányzat anyagi hozzájárulása is. A területet más esetekben sem zárkózik el a kistérségi munkától.

Az egri kistérségi irodában a területfejlesztés mellett az idegenforgalom fellendítését tekintik legfontosabb feladatuknak. Vannak turisztikai menedzserek, akik saját településükön a legkülönbözőbb beosztásokban dolgoznak, köztük jó néhányan a közművelődés területén. Gyakran szerveznek közös programokat.

Az irodában dolgozó Hídvégi Éva elképzelése szerint mikroterületként kellene működtetni egy-egy irodát, mely a hozzá tartozó néhány település idegenforgalmát és közművelődését koordinálná. A kistérség még mindig nagy egység, nehezen áttekinthető. Az biztos, hogy indulásnál pénzbe kerülnének ezek

az újonnan felállítandó irodák – helyiség, berendezés, bér –, de a későbbiek folyamán önfenntartóvá válhatnak. Ez a megoldás abból a szempontból is hasznos lenne, hogy az Európai Unió által kiírt pályázatok egyre ritkábban támogatnak kis közösségeket, a tendencia szerint be kell vonni vállalkozásokat is. Ezt az együttműködést az egymáshoz közel élők, a tevékenységüket jól ismerő partnerek tudják megvalósítani.

A mikrotérségek felvetése a mezőkövesdi kistérségben is figyelemre méltó, mivel a 21 település négy földrajzi területen fekszik, melyeknek más és más a környezeti sajátosságokból fakadó adottsága. Az egy ilyen térségben élő emberek azonos hullámhosszon vannak, könnyen szót értenek egymással. Mindamellettt nem egyszerű feladat rávenni a települések önkormányzatait az együttműködésre. Ami persze nem mindig baj, mert az egészséges rivalizálás is hozhat pozitív eredményeket.

Igen fontos a falusi lakosság helyben tartása. Igényeiket ott a helyszínen kell kiszolgálni. Ez egyben a fenntartható fejlődés egyik alapfeltétele is, amibe szorosan beletartozik a kulturális élet.

Az elmúlt évek során mindenhol alakultak civil szervezetek – még ha nincsenek is mind bejegyezve –, akikre lehet számítani, rajtuk keresztül meg lehet szólítani a lakosságot.

Grúz Attila már húsz éve igyekszik kielégíteni az 1600 lakosú Kisgyőr közművelődési igényeit. Ez egy önhibáján kívül hátrányos helyzetű település, a munkanélküliség még az országos listán rosszul szereplő megyei átlagot is meghaladja. A település vezetői viszont mindent elkövetnek, hogy legyen a faluban közösségi élet. Ha megvan az akarat, a szegénység nem gördíthet akadályt. Ehhez a munkához küldetéstudatra is szükség van. Nem a látványos, nagy eseményekre kell koncentrálni, hanem a folyamatos műhelymunkára, az építkezésre, ami idővel meghozza majd gyümölcsét. Őt már többször hívták magasabb pozícióba, de elutasította, mert ezt szereti és tudja csinálni.

Szép gondolat az együttműködés, meg az egymás segítése, de erre nem mindenki alkalmas. A népművelők többségét teljes mértékben leköti a saját településük kiszolgálása. Átjárni más-hova nehézkes. Ha például egy karnagy több kórust is vezet, bizonyára a saját falujában lévőket fogja preferálni, ami máris feszültséghez vezet.

Vannak szunnyadó települések, ahonnan még a közösségi élet iránti igények sem mutatkoznak. Ezeket kellene valahogy felrázni. Ha jelentkezik valaki a környékről, a tapasztalatokat, technikai eszközöket átadni nem jelenthet problémát. Műsorokkal is szívesen átmennek a már előrébb tartók.

Vincze Ferenc **Bogács**ról másképp látja a helyzetet. Náluk a rezsi és a bért fedezi az önkormányzat, azon felül pedig a nyári programokra szán 5 millió forintot, amiből meg lehet vásárolni a szükséges programokat. Ezzel viszont nem fejlődik a közösségi élet, a pávakörön kívül nem is működik más csoport. A vendégprodukciók azonban a környező településeken is bemutatathatók, így az utazási, szállítási költség lecsökken.

A gyógyvíz adta lehetőséget ki kell használniuk, mert amíg az oktatásra és az egészségügyre sincs elegendő pénz, a közművelődésre máshonnan – ez esetben az idegenforgalomból – kell pótolni a hiányzó anyagiakat. Ebből a szempontból pedig a hagyományörzésre érdemes koncentrálni, mert a görögökön kívül nálunk jelenthet ez igazi kuriózumot.

Ez sem egyszerű dolog. Vannak települések, ahol azt mondják, diszkó kell a fiataloknak, mert arra szívesen mennek és még bevétel is származik belőle. Az ilyen szemlélet eredménye-

képpen egy generáció kimaradhat a hagyomány továbbviteléből, amit később nagyon nehéz lesz pótolni.

A Szuha-patak völgyi falvak közül egyedül **Kurityánban** dolgozik főállású népművelő. Demjén Gyulát a művelődési házat és a könyvtárat működtető egyesület alkalmazza. Azt reméli, hogy sikerül megvalósítania tervét, mely szerint egy mikrotérségi szintű egyesület létrehozásával fogná össze az érintett települések közművelődését. Ehhez először a polgármestereket szeretné összehívni.

Nem biztos, hogy a polgármesterek a legilletékesebbek, de még talán a civil szervezetek sem. Meg kell találni azt a lelkes embert, aki hajlandó magára vállalni a település közösségi életének beindításához elengedhetetlen – sokszor hálátlan – munka elvégzését. Mindig lesznek olyanok, akik nem tudják felfogni, hogy valaki haszonszerzési célok nélkül is megteszi ezt.

A két nap során kiderült, hogy ezen a környéken a turizmus igen fontos szempont, ami a közművelődésre is jelentős hatással van. Úgy tűnik, a két ágazat összekapcsolható, mert az önkormányzatok is így akarják. Más térségben is foglalkoztatja a városvezetést az idegenforgalom, de csak önmagában számolnak vele.

A más vidékről és más szakterületről érkezeteknek is érdekes volt ez a kétnapos műhelymunka, mert ezek után egészen más megvilágításban látják majd saját területüket.

DERECSKÉN

Jantyk Zsolt, a Derecske Kistérségi Közhasznú Társaság igazgatója alpolgármesteri minőségében köszöntötte a tanácskozás résztvevőit. Elmondta a 9300 lakosú városról, hogy még Rákóczi György telepített le ide hajdúkat, és a létszám azóta nem sokat változott, mivel ez a terület ennyi embert tud eltartani.

A lakosság mezőgazdasággal foglalkozott, a megtermelt árut a debreceni piacokon értékesítette. Jövedelme lehetővé tette a polgárosodást, aminek jelei látszanak is a lakóházakon.

Derecske járási központ volt. Van gimnáziuma és mintegy 60 működő civil szervezete.

A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat 2003 őszén elkészítette kulturális koncepcióját. Indítanak egy kiadványt, melyben a megye kistérségeit fogják bemutatni.

A Kölcsény Ferenc Közművelődési Tanácsadó és Szolgáltató Intézet indított egy programot, melynek célja a románok közművelődésének fejlesztése. A 10 településre kiterjedő projekt közel 30 000 embert érint, és eredményeként **Körösszegapáti**-ban létrejött egy központ, mely a románok számára kistérségi funkciót lát el.

A kezdeményezésnek nemzetközi vonatkozása is van, mivel romániai partnereik Bihar megyében is létrehozta egy hasonló intézményt.

Egy másik közművelődési programjuk központja **Hajdúszovát**.

A jelenlegi tanácskozás témája élénken foglalkoztatja a megyei intézményt, minek egyik jele, a formálisan is megalakult, a kistérségekkel foglalkozó közművelődési munkacsoport. Nehézséget jelent, hogy a közigazgatási reform még nem valósult meg teljes egészében, de ettől függetlenül, a felmerülő rendszerű rendezvényeiket már a kistérségek bevonásával bonyolítják le.

Ugyancsak Debrecenben működik az Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda, mely a Mobilitás területi intézménye. Segítik a települések ifjúsági szervezeteit, a gyermek és ifjúsági önkormányzatok együttműködését, valamint pályázatokat kezelnek mind hazai, mind nemzetközi viszonylatban. Ez utóbbi az Ifjúság 2000-2006 Programot jelenti, melynek keretében már sok ifjúsági cserére került sor. Kiadták a Mátrix című újságot, amely több mint ezer helyre eljutott.

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Művelődési és Ifjúsági Szolgálat koncepciója megfogalmazza a kistérségi feladatokat is.

A megyében jó a közművelődési ellátás, csupán egy olyan településük van, ahol nem működik közművelődési intézmény. A hagyományos működtetési formák érvényesülnek, mindössze egy megyei szintű intézmény látja el feladatait közhasznú társaságként.

Az információgyűjtést nagyon fontosnak tartják. Voltak már tapasztalatcserén más megyékben is, ahol működő modelleket ismertek meg. Ezekben a kistérségekben gyökerei vannak a közös munkának, tehát nem a statisztikai kistérségek hivatalos kihirdetése után fogtak hozzá.

A közgyűlés alelnökszónya szerint már jóval előrébb kellene tartaniuk a kistérségi közművelődésben.

Volt olyan időszak, amikor Derecskén összevonták a művelődési házat a gimnáziummal, de ennek elsősorban gazdaságossági okai voltak. Jelenleg közhasznú társaság (KHT) működteti a házat 8 szakalkalmazottal – közülük 3 könyvtáros –, és kistérségi feladatokat is el tudnak látni. Az irreniek szerint ez a forma megfelel a dolgozóknak is, mert az utazási kedvezményen kívül megkapnak minden olyan juttatást, ami a közalkalmazottaknak jár. Egyébként a környéken más területeken is – egészségügy, családsegítő szolgálat – kedvelik ezt a gazdálkodási megoldást. A kistelepüléseknek nincs elegendő pénzük a kötelező feladatok ellátására, ezért társulnak, és egy-egy településen hoznak létre bizonyos szolgálatokat, melyeket az adott célra kapott állami normatívá összeadásából tartanak fenn, az illető KHT pedig szakértelmével adja az ellenszolgáltatást. A közművelődésben nagy előnye ennek a formának, hogy gazdálkodásuk során célszerűbben tudnak tervezni, és ezáltal pályázni is. Az önrész biztosítása érdekében nem kell mindig az önkormányzathoz folyamodniuk, azt betervezik a költségvetésükbe. Derecskén egyébként az önkormányzat megengedő politikát folytat. A mozit, bezárása után, átadták az Oázis Egyesületnek, mely ifjúsági klubként és moziként működteti. A 1968-ban épült, majd '99-ben felújított városi művelődési ház és az egyesületi ifjúsági ház két szomszédos épületben helyezkedik el, ennek ellenére igen jó a kapcsolatuk. Programjaik kiegészítik, ők pedig segítik egymást.

Sajnos negatív példák is előfordulnak, mert volt olyan eset, hogy egy csoport kapott az önkormányzattól helyiséget vagy épületet, és néhány év alatt azt teljesen lelakott állapotban vették vissza tőlük.

Sokan félnek a civilektől, mert attól tartanak, elveszik a kenyérüket, fölöslegessé teszik a népművelő munkáját. Pedig a civilek nem ugyanazt akarják, amit a népművelő, sőt olyan tevékenységet és olyan módon kezdeményezhetnek, ami nem juttat volna eszébe a művelődési házi dolgozóknak.

Püspökladányban kölcsönös segítséggel oldják meg, hogy ne legyen kevés a népművelő. A két szakember – egyikük még csak tanul – képtelen lenne irányítani a 18 állandó klubot. A

városban 40-50 civil szervezet működik, ezeket kiszolgálják a ház dolgozói. A feladatok egy részére közmunkásokat alkalmaznak, de nagyon érzik, hogy szükségük lenne legalább még 2 szakemberre. Úgy vélik, a közművelődés terén jelentős segítséget jelentene valamilyen útmutató, mely meghatározná, hogy bizonyos feladatok adott körülmények közti ellátásához hány szakemberre van szükség. Más területeken – oktatás, könyvtár – léteznek ilyen szempont gyűjtemények.

Hajdúböszörmény a megye második legnagyobb települése, itt működik a legnagyobb alapterületű művelődési ház. Fenntartása sok nehézséget okoz. 2003-ban 90 millió forint volt a költségvetésük. Három településrészt tartozik hozzájuk, de ezek 10 kilométerre vannak a központtól.

A falvakban nagy probléma a munkanélküliség. A munkahelyteremtés nem elegendő, a fiatalok előtt megnyílt a világ, nem könnyű a faluban tartani őket.

Vannak olyan települések, melyek az egykori járás határon fekszenek (Nagyrabé). Sorsuk azért is hányatott, mert hol ide, hol oda tartoznak.

A városokból való kitelepülési folyamat is nehezíti egyes önkormányzatok feladatát. Az új lakosok gyerekeinek kell az óvoda, az iskola, így a művelődési házra már nem jut pénz.

A közművelődés biztosítása is kötelező feladata egy önkormányzatnak, mint az oktatás, mégis ki lehet bújni alóla.

Kistelepülésen az önkormányzat csak rezsi és munkabérré elegendő pénzt tud biztosítani, a többit meg kell oldani. Be lehet vonni a fiatalokat és a civil szerveződések a munkába, a programok összeállításánál pedig sokszor nagy leleményre van szükség. Tapasztalatok szerint azok a népművelők, akik akarnak tenni a közösségért, általában megoldják. Ehhez persze szükség az önkormányzat legalább erkölcsi támogatása is.

A szomszédos országok magyarlakta részein vannak a mieinknél lényegesen nehezebb helyzetben lévő települések, de önkormányzatuk fenntartja az iskolákat, múzeumokat, könyvtárakat, művelődési házakat, mert ez ad erőt az ott élőknek. Tudják, hogy a művelődés a jövő fundamentuma. Biztosítása, és az értékek megőrzése, legalább olyan fontos, mint a gazdaság fejlesztése. Őszintén szólva, ezek együtt is járnak.

Vannak a térségben olyan falvak, ahol a szigorú gazdálkodás eredményeképpen bezárták a művelődési házat, a könyvtárat bevitték az iskolába, s ezzel a szakemberek is eltűntek. Most ezeket újraindítani sokszor nehezebb, mint egy működő intézményt fenntartani, vagy akár még fejleszteni is.

A takarékoság jegyében egyes önkormányzatok nem fizetnek főállású szakembert, inkább rész munkaidősre, általában pedagógusra bízják a közösségi élet szervezését. Ez persze gyakran kudarcha fullad.

*

Első utunk Tépére vezetett. Miután a helyi tévesz nemrég tönkrement, sok a munkanélküli. Ez a tény elkeseredettségre adna okot, de a polgármester bizakodik, és reméli, hogy úrrá lesznek a kialakult helyzeten. Egy elég rossz állapotban lévő, egykor magtárnak szolgáló épület megmentését tervezik, melynek földszintjén népfőiskolát fognak működtetni. A biotermesztést perspektivikus megoldásnak látják. Erre fogják képezni az embereket, de emellett a felsőbb szint alkalmas lesz a lakosság által megtermelt, és ide összegyűjtött termény szállítására is.

Van egy kastélyuk, melyben szociális otthon működik.

KISTÉRSÉG

A teleházat és a többi közművelődési feladatot egy lelkes fiatalember viszi, aki nagyon szereti ezt a tevékenységet, ezért el is határozta, hogy részt fog venni valamilyen szakirányú képzésben.

Az 1400 lakosú Kismarján van művelődési ház, mely 1970-ben épült, és a közeljövőben szeretnék pályázati pénzből felújítani, aminek legfontosabb eleme, hogy normális tető legyen a jelenlegi lapos tető helyett. A ház működése a '70-es, '80-as években virágzott, a '90-es évek elejétől kezdődően stagnál. Jelenleg egy földrajz-rajz szakos tanárnök vezeti, a tanítás mellett. Legbúszkébb a 7. korosztályban működő színjátszó csoportra.

Az épület ad otthont a teleháznak és a könyvtárnak is. Mindkettő folyamatosan nyitva tart, tehát egész nap a lakosság rendelkezésére állnak. Ezeket egy civil szervezet működteti. Rajtuk kívül nincs is más település az országban, ahol civil kézben lenne a könyvtár.

A falu szociális otthona 26 fős, a tájházat pedig egy egykori tanító házában rendezték be. Folyamatosan gyűjtik a még fellelhető emlékeket.

Az innen származó család tiszteletére a központban áll egy Bocskai emlékmű. A Bocskai István vezette felkelés 400. évfordulójára nagy rendezvénysorozattal készülnek.

Az esztári művelődési ház a kismarjaival azonos típusú alapján épült, de állapota rosszabb, beázása miatt a nagyterem használhatatlan.

Található az épületben teleház, melyet egy alapítvány működtet. A könyvtár is itt kapott helyet. Nyugdíjas klub és hímnző szakkör működik.

Az előteret büfé üzemeltetése céljából bérlti egy vállalkozó, ez a hely alkalmas arra, hogy fiatalok összejöhessenek.

Gondolatok az együttműködésről

Amikor az önkormányzati, majd évekkel később a kulturális törvényt létrehozták, még nem vették figyelembe a kistérségeket. Azt már felismerte a politika, hogy szükség van a települések és a megyék közti közigazgatási egységre, de sok idő el fog telni, mire az ezek közművelődésével kapcsolatos jogszabályok megszületnek.

A kistérség alkalmas a problémák megoldására, összefogással, együttműködéssel. Felső irányítás nélkül.

Szükség van a megyénél kisebb közigazgatási egységre. A járásnak az volt a baja, hogy nagyon centralizált közigazgatási egység volt. A kistérség sokkal szabadabb.

A járási időkről sok negatívumot lehet említeni. Az akkori szabályozás nagyon megkötötte a településen dolgozók kezét. Mindent csak a városban lehetett elintézni. Ha kiégett egy vilanykörte vagy eltört egy pohár, mehettünk a központba.

A centralizált és a decentralizált módszereknek is vannak pozitív vonásai, mindig a megfelelő kell kiaknázni.

Bizonyára egyikünk sem vágyik szigorító szabályozásra, de a főbb irányvonalak kijelölése segíthetné a munkánkat.

Nyugat-Európában az országok regionálisan fejlődtek, számukra logikus ez a területi felosztás, de nem biztos, hogy nálunk is eredményes lesz.

Van, ahol egybeesik az egykori járás, meg a mostani kistérség. Találunk még olyan szakembereket, akik a köztes időszakban is végeztek térségi munkát, noha gyakran feddést kaptak emiatt saját önkormányzatuktól.

Az önkéntes együttműködés szép dolog, de egy idő után szükség lesz a szabályozásra, amihez anyagi támogatásnak is kell

járulnia, mert különben olyanok leszünk, mint az egykori KGST-szimbólum, mely szerint sovány tehének fejik egymást. Ez különösen érvényes abban a sajátos kistérségben, melyet három város – Hajdúböszörmény, Hajdúnánás és Hajdúdorog – alkot. Ez is lehet egyik oka annak, hogy nem lehet egységes kistérségi koncepcióról beszélni, hiszen egészen más gondokkal küszködnek azok a területek, ahol közel 50 település tartozik egy kistérségbe.

Az önkormányzati társulások már korábban elindultak, ezek általában a régi járásokat fedik le.

A törvény lehetővé teszi közművelődési tanácsok létrejöttét a településeken. Talán célszerű lenne kistérségekben is létrehozni ilyen szervezeteket.

A kistérségi gondolkodás adottság kérdése is, nem mindenkinek adatik meg, aki viszont fogékony rá, bizonyára eddig is együttműködött a szomszédokkal.

Elgondolkodtató, hogy a működő önkéntes központok, vagy a statisztikailag létrehozott, de igazából nem funkcionáló központok erősítése a fontosabb. El kell dönteni, melyik településre kerüljön a kistérségi működésre szolgáló állami pénz.

Fontos lenne a területfejlesztés és a közművelődés összekapcsolása.

Az uniós pályázatok rákényszerítenek majd minket az együttműködésre településen belül és környéken működő többi intézménnyel, szervezettel egyaránt.

Vannak panaszkodó kollégák, akik zokon veszik, hogy őket nem hívják soha megbeszélésekre. Ennek az lehet az oka, hogy ők maguk sem akarják igazán. Aki benne van az események sűrűjében, nem győz eleget tenni a sok meghívásnak. Jól is teszi, aki nyitottság. Ott kell lennünk a tűzvonalban, hogy érezzék a polgármesterek és a kistérségi megbízottak, hogy mi fontosak vagyunk. Így kerülhetünk időben a pályázatok közelébe, így szerezhethetünk partnereket, így fognak bevonni minket mások is saját projektjeikbe.

Derecskén a kistérségi tevékenységet a körülmények véletlenszerű alakulása indította el. Volt egy pályázati lehetőség, amit ők kihasználtak. Nem találtak ki újdonságot, hanem a kishantosi népfőiskolát vették minta gyanánt. Létrehoztak egy közösségfejlesztő egyesületet, melyben öt település vett részt.

Nagyon fontos a partnerség betartása. Minden résztvevőnek azonos szinten kell lennie, és egymás erejéből kell közös tőkét kovácsolni. Munkájuk eredményeképpen most már mind az öt településen van teleház, és hamarosan beindítják a dán mintájú népfőiskolát.

Bár a területfejlesztés, az ifjúságpolitika és a közművelődés látszólag távol állnak egymástól, de a cél érdekében összekapcsolhatók.

A kistérségi munka az önkormányzatok és a civil szervezetek bevonása nélkül nem működőképes.

Nagy lehetőségeket nyújt a turizmus is. Érdemes összefogni néhány településnek, így egy egész rendezvénysorozatot tudnak megvalósítani, amit közös programfüzetben hirdethetnek, igénybe vehetik egymás technikai eszközeit, tehát lényegesen csökkenthetők a költségek. Az egyes településeken nagyrendezvényre szánt pénzeszegeket összeadják, és ezt tekintik a pályázatok önrészeként.

Választások idején a politika – országos és helyi szinten egyaránt – szétzilálja a közösségeket, de a szükség idővel egy asztalhoz ülteti a sokszor értelmetlenül ellenségekévé vált embereket.

Évekre előre kell gondolkodnunk. Kész terveink legyenek, hogy ne a pályázat kiírása után kelljen ötletbörzére összehívni a kistérség adott témában érdekelt embereit, hanem mindjárt a feltételekhez igazíthatassuk elképzeléseinket.

Vannak területek, ahol több településen lakó szakemberekből alakult, viszonylag nagy létszámú grémium állítja össze a térség kulturális programjait.

Nemcsak a statisztikai kistérségekben lehet gondolkodni. Itt a környéken működik a Hajdúvárosok Szövetsége, ennek keretein belül is sok lehetőség nyílik az együttműködésre.

Vannak olyan nézetek, melyek szerint elsődleges célként öregek házáat kell építeni, mondván, elöregedett az ország. Bizonyára fontosak ezek a létesítmények, de ez a szemlélet a településhez vezet. Nekünk inkább arra kell törekednünk, hogy gyerekek legyenek, és nekik biztosítsuk a normális életet.

Az utóbbi években a közművelődésben dolgozóknak a feladata a túlélés volt, de most már a továbblépéshez értünk, és ezt a tényt tudatosítanunk kell a politikusokkal is.

A megbeszélésen résztvevők többsége a bővebben vett környékről, alföldi falvakból, városokból érkezett, amely területre a viszonylag nagy lakosságszámú települések jellemzőek, nincsenek a hegyvidéken megszokott aprófalvak. Bizonyára ennek is köszönhető, hogy a közművelődési ellátás lényegesen jobb. Itt nem a lakosság kulturális életre kelte a cél, hanem a meglévő lehetőségek együttműködéssel történő eredményesebb kiaknázása.

TATÁN

A megjelenteket Benkő Benedek, a Magyar Zoltán Városi és Megyei Művelődési Központ vezetője köszöntötte, majd Schunder Tibor a Tatai Kistérségi Társulás elnöke mutatta be a 9 településből álló, 40 ezer ember lakta, változatos sajátosságokkal – Duna-mente, mezőgazdasági terület – bíró kistérséget.

Beke Pál, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója elmondta, hogy itt most nem a kistérségi művelődésre vonatkozó kész megoldásokról lesz szó, hanem a jelenlegi helyzet felvázolását követően megnézzünk néhány tipikus esetet, majd várjuk a jobbitást elősegítő ötleteket, amelyek akár cselekvési tervvé is válhatnak, amennyiben lesznek, akik vállalják kidolgozásukat, és esetleges modellkísérletkénti megvalósításukat.

A beszélgetésben elhangzott, hogy a művelődési házak elvesztették monopol helyzetüket, aminek egyik oka, hogy nagy tere nyílt az egyéni művelődésnek – tévé, videó... –, másrészt megjelentek a civil szervezetek, melyek szintén kínálnak programokat. Szerencsés helyzetben a házak nyitnak az önszerveződő csoportok irányában.

Kevés az állásban lévő szakember, akiktől az önkormányzat programszervezést, adminisztrálást vár el, így aztán nem jut elegendő idejük a közösségfejlesztésre.

A kulturális törvény lehetővé teszi közművelődési tanácsok létrejöttét, de ezt ritkán használják ki, pedig ez az intézmény bizonyos fokig a népművelőket is segíthetné. Például határozottabban részt vehetne a helyi közművelődési rendelet megalkotásában, mert kevésbé függ az önkormányzattól, mint az általa alkalmazott népművelő.

Az önkormányzatok tévedhetetlennek érzik magukat, és nem nézik jó szemmel a közművelődési tanácsok működését. A

civil kontrollra szükség lenne, de észrevételeiket nem veszik figyelembe. A kapcsolat legtöbbször olyan, hogy nem is mernek bírálni, mert akkor nem kapnak támogatást, márpedig anélkül nem tudnak működni.

Az utóbbi időekben az iskolák szabadidő-szervezőket alkalmaznak, akik az oktatási intézmény kereteiben gondolkodnak, nekik nem érdekük, hogy a művelődési házba vigyék a gyerekeket.

Sok programot – még azokon a településeken is, ahol foglalkoztatnak népművelőt – nem szakemberek szerveznek. Egy-egy rendezvényt kézbe vesz a polgármesteri hivatal, az iskola, a civilek, sokszor a polgármester személyesen, akik nemhogy nem kérik, de még direkt felajánlás esetén is visszautasítják a szakmai segítséget.

Nincs arra vonatkozó felmérés, hogy a kulturális bizottságokban milyen arányban vesznek részt közművelődési szakemberek, de úgy tűnik, siralmas a helyzet. Erről a területről azt tartják, akárcsak a futballról, hogy mindenki ért hozzá.

A különböző közigazgatási szintek közművelődési tevékenységét jobban össze kellene hangolni. Az elszigetelődés sok helyen jelent problémát. A partnerségben rejlő lehetőségeket jobban ki kellene használnunk.

Sok településen ütközünk az önkormányzat emelte falakba, de nincs más választásunk, együtt kell működnünk a helyi politikával.

A közigazgatási reformról nem tudjuk függetleníteni magunkat. Addig is, míg az kiforr, maradnak az önkéntes társulások.

Sokat emlegetjük az anyagi nehézségeket, pedig vannak elérhető források, de nem kifejezetten a közművelődésre címkézve. A regionális tanácsoknál, más területeket irányító minisztériumoknál és az Európai Unió szervezeteinél is érdemes körülnézni.

Az önkormányzatoknak nincs elegendő pénzük a közművelődési intézmény vagy szintér működtetéséhez. Az épületek állagának leromlásával párhuzamosan a közösségek is csorbát szenvedtek. Sok helyen általános művelődési központot (ÁMK) hoztak létre, de a próbálkozás nem mindenhol eredményes, mivel a szervezeti átalakítás elsődleges célja a költségkímélés volt. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a térségben vannak pozitív példák is. Nagyigmádon malomból alakítottak ki közösségi színteret, Kocson, Várgesztesen és Szákszendén új épület szolgálja a közművelődést.

Dorogon hatalmas, 3200 m²-es művelődési házban dolgoznak, közhasznú társasági (KHT) formában. Korábban 5 település térségi intézménye volt, de mára megszűnt hálózatközponti szerepe. Az ott dolgozóknak sem idejük, sem anyagi feltételeik nem teszik lehetővé, de nem is igénylik a környékbeliek. Az együttműködés csak azzal a településsel jöhet létre, ahol az önkormányzat és a helyi közösségek szükségét érzik. Ez nem első-sorban pénz kérdése.

Furcsa, hogy többnyire polgármesterek kérnek segítséget, de leginkább nem szakmait, hanem az általuk szervezett rendezvényekhez szükséges technikai eszközöket: mobil színpadot, hangosítást...

A népművelők érdekérvényesítése nem megoldott, minek oka az is, hogy nem ösztársadalmi ügy a közművelődés, miközben helyi ügyként sem beszélhetünk róla. A népművelők a túlélésért küzdenek, alkalmazkodniuk kell az éppen aktuális poli-

tikához. Ehhez még hozzájárul, hogy ez a szakma nem egységes, érdekképviseleti szervei és intézményei nem elég erősek. Előrébb lennének, ha a problémákat időben jelezzük a politikusok felé.

A kulturális törvénynek vannak hiányosságai, mert nem biztosít garanciákat a közművelődés gyakorlására, nincsenek szankciók az önkormányzatokkal szemben. Ezen kívül a helyi közművelődési rendeleteket nem véleményezi senki. Nem hallottunk még olyan esetről, hogy egy megyei közigazgatási hivatal kifogásolt volna valamit benne.

Az oktatásban jár az állami normatíva, bármilyen fenntartású is az iskola, ezt jó lenne adaptálni a közművelődésre is.

A képzéssel kapcsolatban is vannak hiányosságok, de az oktatási intézmények autonómitásába nem lehet beleszólni.

Tatabányán megszüntették a kulturális bizottságot, helyette tanácsnokot bíztak meg. Bizonyos lakosságszám felett kötelezővé kellene tenni kulturális bizottság működtetését, ahogy az oktatásit sem lehet kihagyni.

Hasznos lenne egy hivatalos ajánlás a minimális eszközparkra.

Helyben a népművelőnek jóban kell lennie az önkormányzattal és a civilekkel is. A civilek nem tudják megkerülni a házat, szükségük van szakmai háttérre. A gond a kistelepeleken éleződik ki, ahol az önkormányzat nem tudja fenntartani az intézményt, szerencsés esetben a civilek mozgolódnak, de szakértelem hiányában nem jutnak messzire.

Oroszlányban jó a kapcsolat az intézmény és a civilek között, ebből alakult ki a „Miénk a ház” akció, melynek keretében egy héten keresztül a civilek bemutatkozása a program.

A jövőben nőni fog az emberek szabadideje, annak értelmes kitöltése a népművelő dolga lesz. Mint ahogy eddig is fontos szerep jutott nekünk. Egy kis településen népművelő nélkül a rendszerváltás sem történt meg.

Egy közösség létrejöttében döntő szerepe lehet a szakembernek. Ez nem azt jelenti, hogy a megalakult csoportokat neki kell vezetnie. Hagyja őket magukra, de szakmailag nyújtson segítséget, amikor szükséges!

Dorogon és környékén (15 település) egy szakember dolgozik egy művelődési házban. A városban 30-40 civil szervezet létezik, de ebből 14-15 az aktív, ami azt jelenti, hogy a lakosság 10%-a érintett a tevékenységükben.

Nagyon fontos a különböző közösségek motiválása. Támazkodnunk kell a hagyományokra.

Az értékek megváltoztak, az elvárások színvonala erősen csökkent, amiben jelentős szerepe van a médiának. Csak egy példa: a középiskolásokat nehéz rávenni a néptánra, mert körükben az a diáklány a példakép, aki jól tudja utánozni a minősíthetetlenül bugyuta tévésztárt.

A Tatán működő Magyar Zoltán Népfőiskolai Társaság 1995-ben alakult, és azóta sok képzést, valamint országos foglalkoztatási konferenciát is tartottak. Erősségük – mint minden civil szervezetnél – az önkéntességben rejlik. Ők, ha egy programot mindenáron meg akarnak valósítani, pénz nélkül is megoldják, mert mozgósítanak más forrásokat.

Meg kell találni a közös nyelvet, mellyel szót érthetnek a különböző szektorban lévő partnerek.

A népművelő időnként tudathasadásos állapotba kerül, mert szeretné segíteni az önszerveződő csoportokat, de ehhez rezi költségek járulnak, ezt pedig nehezményezi az önkormányzat.

Az önkormányzatoknak az infrastruktúra kialakítása volt a legfontosabb tennivalója. Most már többnyire túl vagyunk

ezen, sőt, óvoda és iskola is alakul. Sok településen már a művelődésre is van hely, van hová bemenni, a kérdés az, hogy milyen céllal. Meg kell töltenünk a házakat értelmes programokkal.

Vannak kistelepelesek, ahol sikerült idegeneket vonzó programokat hagyományossá tenni, de a helyiek kevésbé érdeklődnek – Neszmélyen a Jazzmély fesztivál.

Nagyon fontos a médiával való kapcsolat. Lehet, hogy a helyiek is nagyobb érdeklődést mutatnak, ha olvasnak, hallanak az eseményről.

Sokszor felmerül a kérdés, hogy vajon a népművelő találja-e ki a programokat, vagy a lakosság mondja meg neki, mit szervezzen.

A teleházak környékén is sikeres közösségi élet alakulhat ki, egy kistelepelesek egész közművelődése épülhet rá.

Jó lenne, ha az önkormányzatok kulturális bizottságai segítenék a népművelőket.

*

Láttuk, hogy a 4300 lakosú Környe szép nagy művelődési házzal rendelkezik, melyet még a '60-as években kezdtek építeni és 1973-ban lett kész.

A közművelődési tevékenységet másodállásban végző óvónő elégedetlen a lakossági részvétellel. Hiába van 300 főt befogadó színháztermük, egy-egy előadásnál csak 60-70 ember jön el.

Hetente tartanak mozielőadást. Sajnos az érdeklődés – az olcsó belépőjegyek ellenére – igen gyér.

A gyerekeket is csak tanítási időben lehet mozgósítani, délután még a Mikulás ünnepségre sem jönnek el. Egyedül a karácsonyi szöszmötölő mondható sikeresnek, erre sokan részt vesznek, mert ez tulajdonképpen ingyenes játszótér.

A házban működik modellező szakkör és néptáncscsoport is, és a Németek Baráti Köre is itt szokott összejönni.

Környebányán erdei iskola működik, amely áprilistól októberig fogadja az iskolai csoportokat.

Van ugyan több közösségi tér az épületben, de a nagy árhalás miatt egyszerre csak egy program mehet.

A lapostető beázik.

Éves költségvetésük 13 millió forint, amiből kétnulliót szánt az önkormányzat a falunap megrendezésére.

Az 1300 lakosú Vértesomlón a polgármester és a művelődési házat vállalkozásban vezető népművelő fogadott minket. A falu lélekszáma az utóbbi években örvendetesen emelkedik.

A német nemzetiségű faluban az 1700-as évek második felében kezdődött a bányászat, és 1993-ban zárták be a bányát. Nem gazdag a falu, nincsenek adózó vállalkozások. Mivel az önkormányzat bevétele igen csekély, pályáznunk kell. Elsődleges céljuk, hogy az önrész biztosításához meglegyen a fedezet. Éves költségvetésük 160-170 millió forint. Ehhez képest igen jó eredménynek mondható, hogy 2003-ban 30 millió, de az előző évben 108 millió forint volt az önkormányzat által pályázatokon nyert összeg. Jelenleg is nyolc kidolgozott projektjük van, melyeket egy megfelelő pályázat felbukkanása esetén azonnal be tudnak vetni.

A közművelődési feladatok ellátására is nyertek. Most éppen benne vannak egy nemzetközi projektben, mely 3 évre biztosítja a működési költségeket.

A faluházban sok mindennel próbálkoztak, de a hagyományörzés a legeredményesebb. Van néptáncscsoportjuk és népdalkörük is. Rajtuk kívül több mint 10 civil szervezet működik a

faluban, beleértve a sportot és a nyugdíjasokat is. Van felnőtt foglalkoztatójuk és teleházuk.

Korábban három ember dolgozott a faluházban. Az átszervezést követően felére csökkentek a költségek, és minden ugyanúgy működik. Ehhez persze szükséges a vállalkozó vezető lelkesedése is.

Az épület olyan régi, hogy része a helytörténeti gyűjteménynek. Nagytermük 80 személyes, ami a lehető legrosszabb: ahhoz kicsi, hogy nagy rendezvényeket tartsanak benne, kis-csoportos foglalkozásokra viszont nagy. Terveik között szerepel a ház felújítása, amivel együtt a terem bővítését is megvalósítják majd. Úgy látják, 130-150 fős helyiségre lenne szükségük.

A polgármester szerint ebben a faluban az utóbbi 15 évben több minden történt, mint előtte 200 éven át. Tegyük hozzá, mindez úgy, hogy a polgármester másodállásban végzi a falu vezetését.

Várgesztesen elámultunk, amikor megláttuk a 600 főnél kevesebb lélekszámú település közösségi házát. Az épületet 2002-ben adták át használatra. Egy fedél alatt található az óvoda, az iskola, a művelődési ház és a sportszarnok is.

Az óvodában 8, az iskolában 28 gyereket látnak el. Az I. osztályosok együtt tanulnak a III. osztályosokkal és ugyancsak közös teremben helyezték el a II. és a IV. osztályba járó gyerekeket. A felső tagozatosok Vértessomlóra járnak.

Ugyancsak ez az épület ad otthont a vértessomlói zeneiskola kihelyezett tagozatának. Itt majdnem minden gyerek tanul zenét.

A falu működését nagyban segíti a közelben felépült holland villapark. Eddig 100 épület készült el, és még 25-nek az alapjait rakták le. Az elképzelések szerint a turisták kiszolgálására tervezték az épületet, de a hollandok megépítették a saját konferenciaszarnokukat. Ettől azért még igénybe veszik a ház adta lehetőségeket.

A negyedik ciklusra is megválasztott polgármester időközben lemondott, mert úgy látta, a képviselő-testület összetétele akadályozza a munkát. Így aztán az időközi választások eredményeképpen egy fiatal hölgy került a falu élére.

A művelődési házban dolgozó fiatalember a gondnoki teendőket is ellátja. Szakirányú képzése nincs, most tervezi a tanulmányok megkezdését.

Gondolatok a kistérségi munkáról

Bakonyszombathelyen a '90-es évek első felében létrejött egy kistérségi együttműködés, melynek keretében francia mintára létrehoztak egy iskolát. Itt a környék gyerekeit tanítják a térségben szükséges szakmákra.

Tatabánya városa tulajdonképpen kistérségi települések összessége. Különböző módon próbáltak meg tatabányai öntudatot kialakítani, de ez kudarcba fulladt, ezért próbálkoznak most a környező települések bevonásával. Ennek pozitívuma, hogy a városban lesz program, a kisteleplések résztvevőit pedig sokan fogják látni. Bevonják majd a polgármestereket is. Igen fontos, hogy a város ugyanolyan szinten képviseltesse magát, mint egy falu, csak egy legyen a 10 együttműködő között.

Az alulról jövő kezdeményezések eredményesebbek, és ezeknek gyakran a helyi identitás a mozgatórugója. Kistérségi identitásról nem beszélhetünk.

A területi munka többnyire a nagyrendezvényekhez kapcsolódik, ilyenkor keresik meg a központot, mert szükségük van technikai eszközökre, eszerleg a programszervezésben is kérnek tanácsot.

Dér Gusztáv, a **Bokodi** Általános Művelődési Központ igazgatója felsorolta, mit tart szükségesnek a kistérségi együttműködéshez:

- információs központ létesítése
- kistérségi közművelődési tanács megalakítása
- szakmai munkaközösség létrehozása
- a környező települések csoportjainak bemutatkozása
- a kistérségi igények felmérése
- művészeti-oktatás megvalósítása kistelepléseken is.

A polgármester általában korlátozza a kistérségi munkát, de az sem lenne jó, ha ő mondaná meg, mit tegyen a népművelő.

Egy felmérés eredménye szerint a lakosság fontosabbnak tartja a személtlerakás kérdését, mint a kultúra hiányát, de igazából ez is a kultúrához tartozik.

A kistérségi települések nemzetközi kapcsolatai alapján lehetne információt közvetíteni, mert az emberek nagyon keveset tudnak az Európai Unióról.

A felmenő rendszerű programoknak egyik szakaszában szerepe van a kistérségnek. Nálunk versenyeztetjük a gyerekeket, holott inkább a demokráciára kellene nevelnünk őket.

A gyerekek demokráciára nevelésében igen jó megoldás a gyermek önkormányzatok megalakítása.

A többközpontúságra is gondolni kell. Ne feltétlenül a városban valósuljon meg minden. Egy adott témában az azon a területen kiemelkedő település legyen a központi szerep. Ezt a módszert az oktatásban megvalósították.

Egy kistérség önkormányzatai létrehozhatnának – a területfejlesztéshez hasonlóan – egy alapot, a jó ügyek szolgálatára.

A kistérségi központ végezhetné a pályázatok figyelését és az információ kiközvetítését.

Szükség lenne kistérségben dolgozó szakemberek képzése.

A partnerségről nem szabad megfeledkeznünk. Egyenlők soha nem lesznek a települések, de lehetővé kell tenni számukra, hogy érvényesítsék erősségeiket.

A kirándulás során három, egymástól meglehetősen eltérő működésű közművelődési intézményt ismerhettünk meg. A példák azt mutatják, nem a működési forma határozza meg a tevékenység eredményességét. Ahol az önkormányzat és a művelődési ház között jó a kapcsolat és a civileket is partnernek tekintik, a lakosság nagy része elégedett lesz a közművelődési ellátással.

BONYHÁDON

A bonyhádi Koller panzióban jöttek össze azok az érdeklődők, akik jelentkeztek a Magyar Művelődési Intézet (MMI) által szervezett tanácskozássorozat dél-dunántúli megbeszélésére, melynek házigazdája a Tolna Megyei Kulturális Intézet volt. Az Intézet képviselőjében Say István igazgató köszöntötte a résztvevőket, majd Beke Pál, a MMI igazgatója beszélt a kistérségi közművelődés terén tapasztalható hiányszorosságokról, válaszolta a megbeszélés célját és a közeljövőben megvalósítandó feladatokat.

A Baranya megyei tapasztalat szerint ott lehet tetten érni a térségi együttműködést, ahol korábban jól működtek a járási intézmények.

Kistelepléseken nehezen alakul ki a közösségi élet, mert teljesülnie kell minden feltételnek, azaz meglegyen a szándék, a szakember és a helyiség.

KISTÉRSÉG

A pályázati pénzek gyakran elmennek egymás mellett. Külön érdekelt a teleház, az ifjúsági klub, ezekre esetleg meg is szerzik a pénzt, de ettől még nem lesz olyan hely, ahol minden csoport összejöhetne.

Bizonyára hosszú időbe fog telni, mire a mostanában felvázoltásra kerülő kistérségi projektek megvalósulhatnak.

Tolna megye kistérségei sokban különböznek egymástól. Vannak, amelyek inkább alföldi jellegűek. Van, amelyik a Mecsekhez kötődik, másik meg Somogyhoz.

A kistelepülésekben a civilek jelentik a társadalmi életet.

A Tolna megyei települések közül körülbelül 30-ban van közművelődési szakember, ebbe beleértve a teleházak vezetőit is.

Az öt statisztikailag kijelölt kistérség kevés Tolna megyében, ezeken belül általában több mikrotérség alakult ki, így például Tamási környékén, a kistérségen belül 3-4 ilyen működik.

A megyei intézménynek öt munkatársa felosztotta egymás között a kistérségeket, ezzel lefedik az egész megyét. Mivel aktívan benne vannak ebben a munkában, látják a struktúra hiányosságait.

Kulturális téren nehéz közös nevezőre hozni az egy kistérségen belül található, különböző adottságú településeket.

Talán szerencsésebb lenne, ha egy-egy témán belül projektekre vagy programokra szabadon társulnának a települések.

Szigetvár 46 település – melyek nagy részében többségben van a cigány lakosság – kistérségi központja, de nincs művelődési ház, az önkormányzatnál nincs kulturális referens. A tervek közt közhasznú társaság létrehozása szerepel, melynek feladata lesz a közművelődéshez kapcsolódó teendők megszervezése, az igények kiszolgálása. Jelenleg egy egyesület vezet közösségi házat.

A Pécs külterületén lévő **Istenkúton** is egyesület működteti a közösségi házat.

Bölcskén néhány hónapja egy fiatalember vállalkozási formában látja el a közművelődési feladatokat, mert így kevesebbet kerül az önkormányzatnak. Igyekszik együttműködni a környező településekkel. A képviselőtestület döntése értelmében, a közelmúltban vásároltak egy épületet közösségi célokra.

A kistérségi központok némelyikében még dolgoznak olyan népművelők, akiknek a járási időkből van tapasztalatuk a térségi együttműködés szükségességéről, és az e téren végzett munka eredményességéről.

Egy kistérségben a kistelepülések jelentik a gondot. Nincsenek népművelők, a művelődési házak zárva vannak, ha a központból kivisznek egy programot, a polgármester személyesen nyitja ki a házat.

Kistelepülésen több funkciót is el kell látnia egy személynek. A 610 lakosú **Lippó** alpolgármestere fizetett népművelő, de emellett elnöke egy egyesületnek és egy kisebbségi önkormányzatnak is.

A közművelődésben alkalmazott szakemberek száma lényegesen csökkent. Ez egyrészt az összevonások (művelődési ház és könyvtár, Általános Művelődési Központ) eredménye, másrészt a civil szervezetek megjelenése, mivel ők átvállalnak a korábban a művelődési házhoz tartozó feladatokból.

Komlón a Színházzal vonták össze a művelődési házat.

Kajdacson önkormányzati elhatározás kellett ahhoz, hogy beinduljon a közösségi élet. Átadták a fiataloknak egy helyiséget, melyet ők rendbetettek. Otthonról hoztak technikai eszköz-

öket, de megoldották. Később pályáztak és nyertek is, így létrejött a teleház, melynek kialakításához majd a közösségi tér bővítéséhez nagyban hozzájárult az önkormányzat. A Gyermek-Ifjúsági és Sportminisztérium, valamint a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által közösen meghirdetett Kell egy hely pályázatán szép összeget kaptak a további bővítésre, ami jelenleg zajlik.

*

Siógárdon a szőlőhegyre vezetett első utunk. Mivel a tervezetnél egy kicsivel korábban érkeztünk, a polgármestert még a szőlő metszése közben találtuk. Őt egyébként Hány Jánosnak hívják. Mielőtt megkezdte ismertetőjét megígérte, hogy a realitások talaján marad, így amit elmondott, az minden bizonnyal igaz.

Az 1400 lakosú település határában több mint 300 présház, illetve lyuk (a löszfalba vájt pince) található, hiszen itt szinte mindenki foglalkozik szőlővel és borral. Mivel az ikerfaluban is szoktak rendezvényeket tartani, tervezik egy szabadtéri színpad megépítését.

Egy pályázati segítséggel realizálódott betonúton – mely a közepe felé lejtős kialakításával egyúttal a vízelvezetést is megoldja – sétáltunk föl a szőlőhegy egyik oldalán, hogy a tetőről nézzünk le a Sió, a Sárvíz és a kettőt összekötő lág által körülvett falura. A másik oldalon lefelé ereszkedve értük el a polgármester pincéjét, ahol saját terméséből kínált kóstolót.

Az előző ciklus képviselőtestülete civilek kezelésére bízta a művelődési házat, de ez nem volt jó döntés; két év alatt az épület nagyon lelakott állapotba került.

A polgármester választási programjában szerepelt a közművelődés rendbetétele. A mostani testület jelentős költséggel felújította a művelődési házat és működteti is. Az épületben teleházat is berendeztek.

A sok civil szervezet miatt szükség van több színtérre. Terveznek még szabadtéri színpadot az iskola udvarába és a tájház kertjébe is.

Igyekeznek megtartani a falu önállóságát, bár ez elég nehéz. A gyerekek közül sokat Szekszárdi iskolákba iratnak. A mostani első osztályban mindössze 1 tanuló van, de fenntartják a helyet, hogy legalább az alsó tagozatosok helyben tanulhassanak, mert különben nehéz lesz közösségi életet kialakítani.

Györkönyön 1100-an laknak. Az 1700-as években telepítettek ide német evangélikusokat, akik többnyire Burgerlandból és Hessen tartományból jöttek. A falu szervezői a dunai kikötőkhöz érkezett telepeselek közül vallásuk szerint válogatták az embereket. Sajnos, a II. világháború után sok német nemzetiségű családot kitelepítettek. Helyükre Biharból és a felvidékről hoztak magyarokat. Jelenleg jól megvannak egymással az itt élők, nem vetik egymás szemére a származásukat.

Az iskolában 125 gyerek tanul.

A könyvtár, a teleház és a művelődési ház egy fedél alatt, egy egykori tehetős gazda házában működik. Emellett fenntartanak egy gazdagon berendezett tájházat, mely a német lakosság korábbi emlékeit őrzi.

A faluval szemközti domboldalon felépült az ikerfal, ami 310 présházat, illetve pincét jelent. Ezeket mostanában már felújítják tulajdonosaik, sőt újak is épülnek. Ez kedvező folyamat, de mindig találni elhanyagolt, pusztulófélben lévőket is, mivel idős gazdája nem tudja rendben tartani.

A kitelepítettek valamint utódjaik visszajárnak. Már több házat is megvettek a németországi rokonok, ami a turizmus és a

kapcsolatok ápolása szempontjából jó, de jobb lenne, ha a házakat állandóan itt lakók birtokolnák.

A lakóházak és a pincefalu közötti terület elhanyagolt – szemetes, bozotos – volt. Itt hoztak létre olyan szabadtéri programok rendezésre alkalmas teret, mely még egy amfiteátronszerűen kialakított nézőterű pódiumot is magába foglal.

A polgármester itt is büszke saját borára, tehát itt is sor került kóstolóra.

A művelődési házban házilag elkészített töltött káposztát kaptunk vacsorára, amit a ház vezetőjének saját borával lehetett leöblíteni.

Gondolatok a kistérségi munkáról

Bajszné Kiss Magdolna a pedagógiában már kidolgozott, és jelenleg a kísérleti megvalósítás stádiumában álló kistérségi programokat ismertette, mivel ez a modell esetleg használható lehet – vagy legalább az ötlet szintjén érdemes figyelembe venni – a közművelődés terén is.

Ez egy három éves projekt, mely szabolcsi minta alapján indult be. A megnevezésben szerepel a régió is, de esetünkben a kistérség a lényeg.

A kísérletben résztvevő kistérségeknek egy leírást kell majd készíteniük a tapasztalataikról. A cél, hogy a kistérségekben önálló akarator generáljanak, és az itt dolgozókat képessé tegyék önálló projektek megfogalmazására, melyek alapján eredményesen hívhatnak le pénzt az Európai Unióból.

Minden kistérségben alakulnak iskolaszövetségek, melyeket egy bázisintézmény vezet.

Az együttműködés lényege:

- a információáramlás megteremtése a vezetők között és a szakmai munkaközösségek között
- szakmai továbbképzés a kistérségen belül. Ebben beletartozik a szaktárgyi versenyek szervezése is
- helyi mérési módszerek kialakítása, melyek alapján az összehasonlításnak viszonylag objektív módját dolgozzák ki
- minőségbiztosítás elterjesztése
- helyettesítő, áttanító rendszerek kialakítása, hogy a tanár esetleges távolléte miatt ne vesszen kárba az óra.

A kistérségi társulások üléseire már bekerülnek ezek az itt elért eredmények.

Hosszabb távon kistérségi közművelődési koncepció kidolgozása is számításba jöhet.

A régiós együttműködés is kezd beindulni. Ez a folyamat a szakmai tudás integrálódásához vezet.

A projektet az Oktatási Minisztérium finanszírozza. A bázisintézmény egy aránylag csekély pénzkeretet kap. Megyéenként két kistérség vesz részt a projektben, és kistérségenként 2 fő fizetését biztosítja a program. A kistérségeknek pályázati lehetősége is van.

Ezt a kísérleti projektet 2004-ben 156 millió forinttal támogatja az Oktatási Minisztérium.

A közművelődésben sokkal nehezebb egy hasonló projektet megvalósítani, mert, bár kötelező feladat, nem veszik olyan szigorúan. Emellett kisebb a létszám és a működési forma is elég változatos. Mint láttuk, Sióagárdon 1 gyerek miatt is beindították az első osztályt. A közművelődés terén egészen más viszonyokkal kell számolnunk.

Amennyiben egy ilyen projekt megvalósítására lehetőség nyílna a közművelődésben is, Tolna megye vállalná azt a szerepet, amelyet a pedagógiában Szabolcs megye tölt be.

A statisztikai kijelölt kistérségeknek pályáznuk kellene területi elképzelések megvalósítására. Amennyiben lenne anyagi támogatottságuk, a fenntartó bizonyára nem akadályozná a vállalt feladatok ellátását. Ennek a megoldásnak az is előnye lenne, hogy nem felülről határoznák meg, mit kell tenni, hanem a helyszíni ismeretek alapján, az arra leginkább hivatottak végzik az ott szükséges munkát.

Hasznos lenne, ha a kistérségi irodában is lenne egy közművelődési szakember, aki nem elsősorban a konkrét segítséssel foglalkozna, hanem inkább az önkormányzatokkal tartaná a kapcsolatot.

Idősebb kollégák furcsállják, hogy mostanában nem szívesen használjuk a „járás” kifejezést, pedig egy sor intézmény – bíróságok, rendőrség... – megtartotta korábbi járási funkcióját, és ugyanúgy működik, mint azelőtt, csak most városinak nevezik.

Első lépésként a terület alapos megismerése szükséges. A Tolna megyei intézetben felosztották egymás közt a kistérségeket, és rendszeresen tartják velük a kapcsolatot, gyakran mennek a helyszínre is.

Nem vezet eredményre a közművelődésben, ha a polgármestereket szólítjuk meg elsőként.

Az sem az igazi, ha a polgármester kezdeményez, és ő kér segítséget, mert általában úgy képzeli el, hogy a segítő csináljon meg mindent: biztosítson versmondót meg énekest az ünnepélyre, gondoskodjon az utaztatásukról, ha kell, fizesse ki a tiszteletdíjat... Ez így nem a segítség, hanem a feladat teljes megoldása kategóriába tartozik. Nekik nem ez a dolguk.

A települések önkormányzatainak hozzá kellene járulnia a kistérségi intézmény fenntartásához, valamint az ott dolgozók utaztatásához, ezzel meg lehetne spórolni, hogy minden kis faluban fizessenek szakembert.

Programokat lehet importálni, tehát odavihetik a kistérségi központból, az már csak megegyezés kérdése, hogy milyen feltételekkel, milyen ellenszolgáltatás, díjazás ellenében. De ettől még nem lesz közösségi élet a településen. A programra eljönnek, megnézik, tetszik vagy nem tetszik, de utána hazamennek és a következő rendezvényig nem történik semmi. Tehát kell, hogy legyen helyben egy ember, aki összefogja az ottani tevékenységet. Neki nem szükséges feltrélenül szakembernek lennie, hiszen a közösségi élet szervezése a feladata, aminek elsődleges feltétele a helyismeret és az empátia.

A gondok ott jelentkeznek, ahol egyáltalán nem találnak olyan embert, akivel lehet tartani a kapcsolatot.

A megyei intézmények nem alkalmasak erre a feladatra, mert az az öt személy, aki ott dolgozik kevés, és nincs rálátásuk az egész területre. Ez különösen érvényes a soktelepüléssel rendelkező megyékre.

A megyében nagyok a távolságok. Onnan a kistérségekkel lehet tartani a kapcsolatot, akiknek viszont meg kell találniuk minden településen a megfelelő kapcsolattartó személyt.

Némelyik kistérség túl nagy, itt tovább kellene osztani, 2-3 központ tudná ellátni a feladatokat.

A kistérségben dolgozó szakembereknek az önkormányzattal is jó kapcsolatot kell kialakítaniuk.

Szigetvár kistérségi központ, de a városban sincs művelődési ház. Ilyen körülmények közt hogy tudja ellátni a kistérségi feladatokat?

Nem biztos, hogy mindenhol a kistérségi központból kell megoldani a kistérségben felmerülő gondokat.

KISTÉRSÉG

Ez igaz, más település is magára vállalhatja a kezdeményezést és a munka összefogását, de az is lehet, hogy egy civil szervezet oldja meg, mint ahogy az Szigetváron már realizálódni látszik.

A Szigetvári Kultúra- és Zöld Zóna nemcsak közművelődési feladatokat lát el, párhuzamosan futnak a más jellegű programjaik is. Eddig 11 településsel kötöttek együttműködési megállapodást. Elképzelésük szerint működtetnének módszertani központot is. Mivel körzetükben túl sok település található, mikroterületek létrehozását tervezik.

A dombóvári kistérségben több polgármestert megkerestek és felajánlották segítségüket, amit a települések első emberei örömmel fogadtak, de a konkrét tevékenység során elzárkóztak az együttműködéstől. Pedig bizonyára jó lenne, ha tudnának helyttestet biztosítani, amikor a népművelő szabadságra megy vagy megbetegszik.

A mostanihoz hasonló tanácskozásokat tovább kellene vinni. Külön össze lehetne hívni az azonos szinten – kistelepülések, nagyközségek, városok, kistérségek – dolgozók érdekelteit, hogy cseréljék ki tapasztalataikat.

Sok településen a polgármester és a jegyző egyáltalán nem foglalkozik a közművelődéssel, még annyira sem, hogy a statisztikai űrlapot kitöltsék és beküldjék a megyei intézményhez.

Minden településen meg lehetne bízni egy köztisztviselőt, hogy munkája mellett – akár külön díjazás mellett – foglalkozzon a közművelődéssel is. Így már lenne valaki, akihez lehet fordulni.

A kistérségi munka elsődleges célja a kistelepülések felemelése.

Az állami normatívát helyenként átadják a civileknek, mint ahogy azt **Sióagárdon** és **Györkönyben** láttuk, de sok településen egészen másra használják fel.

A közművelődési normatívát arra költi a település, amire akarja, és még csak nem is vonható felelősségre az önkormányzat, hiszen többnyire hasznos dolgokat finanszíroznak belőle. Az oktatásra kapott normatívával ezt nem lehet megtenni, mert sokkal szigorúbban veszik.

Az Európába vezető úton jelentős szerep jut majd a kistérségeknek.

Legfontosabb, hogy a helyi emberek tudják, mit akarnak csinálni, majd ők megkeresik a finanszírozás és a szakmai igények lehetőségeit.

Merni kell álmotni és nyugodtan bele lehet vágni a kezdetben teljesíthetetlennek látszó feladatok megvalósításába is.

A Bonyhádi megbeszélésen résztvevő érdekeltek közt széleskörű egyetértés mutatkozott, ami abból fakadhat, hogy a Dél-dunántúli Régió három megyéjében – Baranya, Somogy, Tolna – nagyjából hasonló körülmények közt dolgozhatnak a szakemberek. Ez a hasonlóság adódik a földrajzi adottságokból és a történelmileg kialakult gazdasági, kulturális hagyományokból egyaránt.

CSENGERBEN

Bokor László polgármester köszöntőjében elmondta, hogy Csengerben a művelődési központ egybeépült az iskolával, de külön intézményként működik, a könyvtárral együtt. Úgy látja, a helyi közösségek együttműködése után lehet gondolni rá, hogy a közös munkát kiterjesszük a kistérségekre is. Beke Pál, a MMI igazgatója a konferenciasorozat céljáról tájékoztatott.

Sivadó Sándor, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Pedagógiai- Közművelődési Intézet és Továbbképző Központ igazgatója ismertette a megye közművelődéssel kapcsolatos statisztikai adatait. Tájékoztatójából kiderült, hogy a 229 településből 190-ben van közművelődési intézmény, de csak 37-ben alkalmaznak főállású népművelőt. Vannak települések, melyekben működik intézmény, de nem tudni, hogy ott mi történik, tevékenységük megfoghatatlan. Jó néhány településen nincs ugyan intézmény, de a polgármester kitalál programokat, és a dolog működik is.

1990 után hat közösségi ház épült, némelyikük a polgármesteri hivattal egy fedél alatt. **Nyírbogáton** az Általános Művelődési Központ (ÁMK) bővítésével megoldódik a közművelődés helyigénye is.

A megyében eddig 10 volt a statisztikai kistérségiok száma, de úgy tűnik, a közeljövőben lesz még egy.

Ibrányban – mely város 17 település kistérségi központja – most újítják fel a művelődési házat, fél milliárd forintos beruházással. Több civil szervezet is működik itt, közülük az egyik kistérségi. Ők ifjúsággal kapcsolatos tevékenységet folytatnak. Az önkormányzattal jó a kapcsolatuk, mert az kultúra- és civilbarát.

Sok az olyan falu, ahol nincs intézmény, de a polgármesteri hivatal a civilekkel együttműködve szervez programokat. A Rétközi Napok eseménysorozatának sikere több település együttműködésének eredménye.

Fehérgyarmaton régebben 24-en dolgoztak a művelődési központban, most 11-en, ebből 3 fő a népművelő, ami nagyon kevés. Mostanában adták át az új színháztermet, melyre nagyon büszkék, bár szükséges lesz némi változtatás, mert a tervezésbe nem vonták be a szakembereket. Sok gondot okoz nekik az a tény, hogy a fiatalokat nagyon nehéz becsalogatni.

A megye második legnagyobb városa a 19 ezer lakosú **Mátészalka**, ahol a művelődési központ 15 dolgozójából 4 a népművelő. Az 1988-ban átadott 450 fős színház oldja meg a környék ez irányú igényének ellátását, azzal, hogy a befogadó színház előadásait 46 település lakosai látogatják.

A színház mellett sikeres az amatőr színjátszás is. Egész estét betöltő produkcióikkal tájolóznak is, de ez plusz költségekkel jár.

Az itt szervezett színházi találkozókra 10-15 csoport szokott érkezni.

A színjátszás nagyon fontos tevékenységük, de más jellegű csoportjaik is vannak szép számmal.

Az önkormányzati támogatásból a szakmai munkára már nem futja, így természetes a területi munkával kapcsolatos ellenállás. Sajnos a kistérség önkormányzatai sem szándékoznak hozzájárulni a közös munkához.

Kisvárdán 800 millió forintot beruházással épül az új színház. Ennek a beruházásnak előzménye, hogy 16 éve szerveznek színházi fesztivált a határon túli társulatoknak. A tíznapos rendezvényen az összes határon túli magyar színházon kívül távolabbi vendégek is részt vesznek. Ilyenkor a 35-40 előadás mellett kiállításokat szerveznek és szakmai megbeszéléseket is tartanak.

Baktalórántházán az ÁMK-t megszüntették és önálló művelődési központot hoztak létre, amit a közművelődés szempontjából pozitívan értékelnek.

A csengeri önkormányzat a művelődési központ minden rendezvényét támogatja. Nagy a munkanélküliség, ezért sok ingyenes programot kell szervezniük, hogy bejöjjenek az embe-

rek. 2 népművelő dolgozik a házban. Hozzájuk tartozik a múzeum és a cigány közösségi ház is.

Rendezvényeik változatosak, több csoport és klub működik náluk.

A volt mozi egy – Csenger és térségét összefogó – ifjúsági szervezet kapta meg. Ők átalakították, de vetítéseket is tartanak. A 140-150 tagot számláló közösség a munkaügyi központ által kiközvetített dolgozót is fog alkalmazni, akinek feladata a programok szervezése lesz. Tervezik internet kávézó működtetését is. Azt szeretnék, ha idővel a környező településeken lenne egy-egy társszervezetük.

Általában az önkormányzatot hibáztatják, ha nem jut elegendő pénz a kultúrára, pedig az állami elosztáson legalább anynyi múlik.

Sajnos a térségi összefogás még nem jellemző. Itt van a színházak esete. Ezek a termek konkurenciái egymásnak.

Egy polgármester szerint a civilek által működtetett művelődési ház fele annyiba kerül, mint az önkormányzati. Lehet, hogy át kell gondolni a népművelő szerepét?

A civileket erősíteni kell, de a kezdeményezés mindig alulról jöjjön, ne a polgármester vagy a népművelő forszírozza.

Vásárosnaményban zenész a művelődési központ vezetője. Sajnálja, hogy komolyzenei hangversenyre nehéz becsalogatni az embereket, emellett a költségei is magasak. Ez utóbbi megálapítás egyébként minden programra érvényes, még az ismeretterjesztő előadásokra is, mert neves előadót általában Budapestről lehet hívni, ami magas utazási költséggel jár. Turizmussal is foglalkoznak, és működik egy multicenter. A civilek is gyakran igénybe veszik a házat, de minden csoport jelenléte növeli a költségeket.

A 776 fős **Túristvándi** idegenforgalmát vízimalmának köszönheti, 1997-ben azonban megkezdődött a közművelődés felélesztése is. 2003-ban a munkaügyi központ támogatásával vettek fel egy művelődésszervezőt, akit azóta állandósítottak. A fiatalok korábban az autóbuszváró bódénál találkoztak, de újjászervezték az ifjúsági önkormányzatot, és most már saját klubjukba járnak.

Vannak települések, ahol igen magas a munkanélküliek száma, de be kell látni, hogy kultúra nélkül a gazdaság sem működik. Feladatunk ott a legfontosabb, ahol nehezek a viszonyok. Ne legyen másodrendű állampolgár az, akinek sorsa úgy alakult, hogy ilyen helyen lakik. Ezen a vidéken csak szívvel-lélekkel lehet dolgozni, itt nem a pénz a legfontosabb motiváló eszköz.

Demecseren a legutóbbi választások utáni önkormányzat törődik a közművelődéssel. Megújul a művelődési ház és mozgalmas a civil élet.

Helyenként jól működő intézményt is átszerveznek, például összevonják a könyvtárral, aminek elsődleges célja a létszámcsökkentés. Ezzel a módszerrel egy kisteleplésen számottevően csökken az önkormányzat kiadása.

A könyvtárosok jobban védik érdekeiket, mint a népművelők. A pályázatokhoz sokszor az önrészt sem tudja biztosítani az önkormányzat.

A területi együttműködésben a járásek idején sem kapcsolódott be mindenki, a segítséget sem mindenhol vették igénybe. Most kell egy kis biztatás a kistelepléseknek, hogy érezzék az együttműködés lehetőségét és szükségességét.

A civilek sokat segítenek, de a beinduláshoz szükséges a népművelő segítése.

*

A 7300 fős **Nagyecsed** 1996 óta ismét város, annak idején még Báthorytól kapták a városi rangot.

A helyi térsz 2200 főt foglalkoztatott, megszűnése után magas lett a munkanélküliek aránya, ennek ellenére nem panaszkodnak a közösségi életre. A művelődési ház mellett több civil szervezet is működik. A Nagyecsed Városért Egyesület pályázatokot ír ki, és sok embert megmozgató nagyrendezvényeket szervez.

Tiszacsécsén nem működik se óvoda, se iskola.

A fiatalok a Mobilitástól érkezett biztatásra ifjúsági önkormányzatot alakítottak. Polgármesterük részt vesz a felnőtt képviselő-testület ülésein. A mandátumok két évre szólnak. Idén újra lesz választás. Ez egy egész napos rendezvény, sok műsorral.

A fiatalok a programok szervezésénél figyelembe veszik a gyerekek és az idősebb korosztály igényeit is.

A művelődési ház egy részét a polgármesteri hivatal foglalja el, így a megmaradt terem kicsi. A Gyermek- Ifjúsági és Sport Minisztérium, valamint a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által közösen kiírt Kell egy hely pályázaton nyertek pénzt, amelyből már épül az új ifjúsági ház. Ebben szálláslehetőség is lesz.

Sajnos a munkalehetőség igen csekély, ezért a fiatalok közül sokan elköltöznek. Persze mindig van utánpótlás a felnövő generációból, de jobb lenne valahogy itt tartani az embereket.

Túristvándi lélekszáma évek óta öröndetesen emelkedik. A polgármester asszony úgy látja, a közművelődés nem egyszerű szolgáltatás – ahogy azt sokan gondolják –, hanem aktív településfejlesztési eszköz.

Az önkormányzat által létrehozott KHT működteti az 1999-ben létesített teleházat, és a közművelődési feladatokat is ellátja.

Sok a fiatal, de közülük kevesen mozgósíthatók. Egy részük alul szocializált, másokat csak a könnyed szórakozás érdekel.

Az ifjúsági önkormányzatban aktívan közreműködő fiatalok bizonyára a közösségi élet fontosságára fogják majd nevelni gyerekeiket.

A 800 lakosú **Penyigén** a polgármester asszony az elnöke a közművelődést ellátó egyesületnek. Ő is érzi, hogy hosszú távon ez így nem járható út, tehát más megoldás után kell nézni. Reméli, hogy a közeljövőben lesz gazdája a kistérségi közművelődésnek, mert nekik nagyon hiányzik a segítség.

Az önkormányzat költségvetésében 36 millió forintnyi hiány szerepel, de a közösségi életet fenn kell tartani. Több színtér is található a faluban, minket a tájházban fogadtak, ahol sok érdekes információhoz jutottunk a falu lakói által összegyűjtött tárgyak kapcsán, és megköszönhattuk a szilvalekvárra alapozott süteményeket. Természetesen a szatmári szilvapálinka sem maradhatott ki a sorból. Egyébként már készül a lekvárium, ami a híres szilva múzeuma lesz.

A környék egyik legrangosabb rendezvénye a penyigeiek által rendezett Szenté parti vásár.

Gondolatok a kistérségi közművelődésről

A megyében 11 statisztikailag kijelölt kistérségről beszélhetünk. Korábban is voltak együttműködések, a területfejlesztési társulásokból 16 alakult meg.

A körjegyzőségekhez hasonlóan a közművelődési munkát is össze lehetne vonni.

Attól, hogy megszűnt a járás, még lehet végezni a területi munkát. Erre sok helyen szükség is van, hiszen a közönség je-

KISTÉRSÉG

lentős hányada a környékről érkezik, de a programokban közreműködő csoportok közt is szép számmal vannak a falvakból.

Turistvándi, kezdeményező szerepének köszönhetően a környék oktatási és kulturális központjává válik. Az ifjúsági önkormányzat terén is térségi együttműködést terveznek, hogy határozottabban képviselhesék a környéket. Ehhez 12 települést szólítottak meg, de csak 5 mutatott hajlandóságot. Ennek a mikrorégióknak a települései összeadták az államtól kapott közművelődési normatívát, ami így már egy jelentősebb összeg, ezzel már lehet kezdeni valamit.

Nemzeti identitásunk megőrzésében fontos szerepe lehet a turisztikának.

A kisteleplések lakossága különösen ki van szolgáltatva az önkormányzatnak.

A kistérségben dolgozó szakemberek feladatait konkrétan meg kell határozni.

A pályázatfigyelés ne csak arra irányuljon, hogy felhívjuk a figyelmet a futó lehetőségekre, hanem arra is ügyelni kell, hogy ne pályázzanak hasonló célok megvalósítására szomszédos falvak, tehát ne vegyék el egymás elől azt a kis, szétosztásra kerülő pénzt.

A központ összegyűjthetne címlistákat, programokat, melyeket aztán kijaánlhatna.

Az is szerencsés lenne, ha minősítenék a programokat, hogy az adott programhoz megfelelő szintű produkciót lehessen meghívni.

A kistérségekben dolgozók tevékenységét is össze kell fogni, például rendszeres találkozók szervezésével, amit célszerű változó helyszíneken tartani.

Sokan félnék attól, hogy a kistérségi központok kialakítása újabb költséggel jár majd, ennek következtében még kevesebb pénz jut a településekre.

Ez minden esetben kardinális kérdés, hogy a központ élszív vagy támogat.

A munkatervkészítés időszakában ötletbörzét lehetne tartani, de akár közös programterv is készülhet.

Megnehezíti a kistérségi munkát az önkormányzatok nehézsége. A gazdálkodás formája – hogy minden a polgármesteri hivatalon keresztül megy – is gátat szab.

Ezeket a bürokratikus akadályokat ki lehet kerülni, ha civil szervezet kezébe kerül a közművelődés.

A kistérségi feladattervet jóvá kellene hagyatni minden képviselő-testülettel, mert különben nem biztosítanak pénzt a más településen lebonyolításra kerülő programokon való részvételhez.

Bizonyos fokú kistérségi munka eddig is folyt, most némi kényszer jelentkezett, tehát újra kell gondolnunk. A megyei intézmények is újjáalakultak, aztán most működnek.

Össze kell hívni kistérségi megbeszélést, elmondani az itt hallottakat, és felajánlani az együttműködést. Lehet, hogy csak 3 ember akar részt venni ebben a munkában, de már akkor is be lehet indítani a közös programokat.

Az idő is meghatározó tényező, mert a népművelők többségének elég ellátni a saját településre szervezett programokat.

A tegnapi kirándulás közel 7 órán át tartott, de furcsa módon mégsem fáradtunk el. Ennek oka, hogy mindenhol valami újdonságot, érdekeset láttunk.

Néhány településen működik még a mozi. A belépőjegy olcsó, mégis inkább elmennek a fiatalok a távolabbi plázákba.

A fogalmak sorrendje a következő: kultúra, gazdaság, integráció. Tehát a kultúra generálja a gazdaságot. Ezt korábban éppen fordítva gondolták.

Mostanában minden faluban rendeznek fesztivált. Senki nem beszél az anyagi haszonnáról, mert nem is lényeges. Ugyanígy kellene a kultúra egészéhez is állni.

Nálunk a fesztiválok mindig veszteségesek, de ezen nem kell meglepődni. A Forma-1 is mindenhol nyereséggel zár, csak mi fizetünk rá. Ez nézőpont kérdése. A rendező szerv részéről valóban lehet, hogy veszteséges, de a vendéglátósoknak jól jövedelmez. Nem is beszélve a reklám tartalmáról. Egy fesztiválnál is elegendő, ha eszmei értéke van, hogy odafigyelnek a falura.

A kistelepléseken nincs iskola. Az önkormányzat boldog, hogy nem kell erre is költenie. Pedig a közösség alakulása szempontjából fontos lenne a helyi oktatás.

A rendezvényekhez is igen hasznosak a vendéglők, a szálláshelyek, hogy ne csak saját lakosainkra számíthassunk.

Szükség van az együttműködésre, mert például a technikai eszközök problémája is megoldódhatna, ha összefogna néhány település.

A Jeles Napok Beregben című programfüzetben nem szerepelnek a kistérségi központ, Vásárosnamény rendezvényei. Ez a tény elgondolkodtató.

A közös programfüzet készítése jó példája lehet az összefogásnak, ráadásul mindenki jól jár vele. Alacsonyabb az egy településre jutó előállítási költség, ugyanakkor jóval több emberhez jut el.

Mindenek előtt fel kell mérni a kistérség lehetőségeit. Amíg nem ismerjük a turisztikai kínálatot, a közművelődési apparátust, a felszereltséget, addig nem tudunk cselekvési tervet készíteni.

Annnyi településnek érdemes együttműködnie, amennyit még át lehet látni.

A közművelődési törvényben nincs szó a kistérségekről és a régiókról sem.

Vannak mikrotérségi társulások, melyek folyamatos együttműködésen alapszanak, mások viszont csak programokra jönnek össze.

Sok a fesztivál. Mindenhol akarnak rendezni, de nincs elegendő ötlet, gyakran ismétlődnek a programok, ugyanazok a kézművesek, ugyanazok a vásárolók láthatók sorozatosan.

Erre a megbeszélésre – bizonyára a házigazda település földrajzi elhelyezkedése miatt – csak egy megyéből érkeztek érdeklődők. A meglátogatott települések mindegyikére jellemző a magas munkanélküliség, a nehéz anyagi körülmények, mégis sok rendezvény zajlik környezetükben. Ez a tény azt mutatja, hogy a közösségi élet kialakulásának nem elsődleges feltétele a jómód, de mint kiderült, a csoportok hosszú távon történő egyben tartása, a művelődés szintjének emelése már szakembert és ennek vonzatában megfelelő összegű pénz biztosítását is igényli.

GYŐRBEN

A közelmúltban felújított Bartók Béla Megyei Művelődési Központ egyik emeleti közösségi termében Medgyasszay László, a Győr-Moson-Sopron Megyei Közgyűlés alelnöke, országgyűlési képviselő köszöntötte a megjelenteket, majd Beke Pál, a MMI igazgatója adott tájékoztatást a rendezvénysorozat céljáról.

A beszélgetés során szó került róla, hogy mivel a tanácsok majd az önkormányzatok nem kaptak a kistérségi munkára címkézett anyagi ellátást, emellett még szűkösen is voltak pénz

dolgaiban, az 1980-as évek közepétől enyhült a városok módszertani szerepe, a korábbi kapcsolatok lassan leépültek.

A revitalizációs program keretében megújulnak épületek, de ez még nem elegendő, meg kell tölteni tartalommal is.

Pápa kistérségi központhoz közel 50 kistelepülés tartozik. Ez nagyon sok, ezért alkistérségeket kellene létrehozni.

Mindenek előtt a humán erőforrás fejlesztésére szükséges koncentrálni, majd amikor már megvan a falu lakóinak az egzisztenciája, lehet gondolkodni a népdalkör, a tánccsoport és más csoportok megalakítására, a közművelődés előre vitelére.

Jelenleg nem ismert a kistérségek helyzete, nem egyértelműek a szerepek, nincs kapcsolat a megbízott, a menedzser és a társulás elnöke között.

Sok területen elkészítették a SWOT analízist, de a közművelődés kimaradt ezekből.

A Nemzeti Fejlesztési Tervben sem szerepel a közművelődés. Minket nem tartanak komoly partnereknek.

Bőnyben egy, a '60-as években épült művelődési ház áll, de fizetett alkalmazottja nincs. Az iskola szokott mindenki számára nyitott programokat szervezni, ezek azonban eléggé estlegesek. A könyvtárat a lakosság is látogathatja. Vannak számítógépek, de Internet hozzáférésre lenne szükségük, hogy teleház-ként tudjanak működni.

A programokat szervező pedagógusok nagyon egyedül érzik magukat, elkelne a szakmai segítség. Az önkormányzattól nagyon függenek. Egyelőre saját gondjaikkal vannak elfoglalva, kistérségben még nem gondolkodnak.

A könyvtárak között és az iskolák között van kistérségi együttműködés, de a Kultúrával a Nyugat kapujában című rendezvénysorozat megmutatta, hogy a közművelődés terén is megvan ez az igény.

Nagy gond a fiatalok hiánya. 15 éves korukban eltűnnek a faluból, majd esetleg évtizedek múlva térnek vissza.

A nyugdíjasokra lehet számítani. Ők élnek közösségi életet, ha bármilyen megmozdulás van a faluban, szívesen a segítségünkre vannak.

A megyei kollégák segítenek, ahol tudnak, de jobb lenne, ha könnyebben, kisebb távolságból elérhető lenne az éppen szükséges szakember.

Tamás Lőrincné 3 cikluson keresztül volt **Szösz** polgármestere. Jelenleg a szigetközi települések összefogásáért fáradozik. A kistérség 24 településének fő feladata a turisztika fejlesztése, és a Duna természeti értékeinek megóvása. A faluban a nyugdíjas klubon belül alakult énekkar egy zenész tanár vezetésével. Az iskola adott otthont a helytörténeti gyűjteménynek. A tornacsarnok építéskor gondoltak a kultúrára is, és kialakítottak olyan teret, ahol kiállításokat lehet rendezni.

Minden kis faluban szükség van egy emberre, aki megszállottként foglalkozik a közösség dolgaival. Van olyan település, amelyben a polgármester a kulcsos ember, a vöröskeresztes, meg minden más egyéb. Mindemellett szükség van szakemberre, aki átfogoltan, következetesen, a lakosok igényeinek megfelelően szervezi a kulturális életet.

A nagy európai pályázatok, - mint például a SAPARD - nem kifejezetten a közművelődésnek szólnak.

Veszprém külső területein több közösségi házat is fenntart az önkormányzat. Ezek a város központi intézményéhez tartoznak. **Dózsavárosban** elsősorban a nyugdíjasokra és a gyerekekre támaszkodnak. Vannak civil szervezeteik, **Gyulafirátóton** pávakör és gyerek harmonika zenekar is működik. **Kádártán** a

volt tanácselnök szolgálati lakását kapta meg a helyi közösség. Emellett van egy nagy épület, amely korábban a tévészé volt, de most egy egyesület működik benne. Ebben bérlelként üzemel egy sütőde és egy eszpresszó. A bérleti díjából származó bevételéből tartják fenn, fejlesztik és felújítják a házat. A három peremkerületi művelődési ház közös programokat is szervez, melyekbe a civileket is bevonják. A külső részekben helyi részönkormányzatok alakultak.

A civil szervezetek bevonása azért jó, mert akkor több pályázati lehetőség adódik.

Nem biztos, hogy örülnünk kell a civileknek, inkább tartunk tőlük, mert be kell engedni őket a házba, de nem fizetnek bérleti díjat

Ahol a művelődési házban más intézmény is helyet kap, közösen használhatják az infrastruktúrát, például **Pannonhalmán** a turinform iroda számítógépét, telefaxát. A ház egyébként 1968 óta nem volt felújítva, most érzékelhető valami mozgolódás ez ügyben. Civilek vannak, de a fiatalokat nem sikerült megfogni. Kaptak ugyan egy helyiséget, de lepusztították, és még el is tűnt egy-két dolog.

Megterhelő, hogy a programok nagy részének anyagi fedezetét a közösségszervezőknek kell előteremteniük.

Gyakran szóvá teszik a helyi lakosok, hogy máshol milyen jó programokon vettek részt, itt is lehetne szervezni valami hasonlót. Amikor elmondjuk, hogy a múlt héten az említetténel sokkal jobbat rendeztünk, kiderül, hogy arról nem is tudtak.

Az értelmiség egy része úgy tartja, hogy a magyar falvak kulturális élete terén minden rendben van. Ezt a képet sugallják a sikeres fesztiválok – Kapolcs, Káli medence, Velem – a tény viszont az, hogy a falvak többségében jó esetben van egy épület, ahol össze lehet jönni, de programokkal megtölteni nem tudják. Ennek elsődleges oka, hogy szándék sem mutatkozik erre. A mi dolgunk, hogy az esetlegesen jelentkező pislákoló akaratot megragadjuk és szítsuk, amíg láng nem lesz belőle.

A munkanélküliség nem jelenthet akadályt egy település közösségi életének kialakulásában.

Vannak kollégák, akik megvetik a vásárosok befogadását, pedig ebből is lehet tőkét kovácsolni. A cipővásárt meg lehet úgy szervezni, hogy míg a vendég eljut a vásártérbe, ismerje meg a ház közeljövőbeli programjait, haladjon át azon a területen, ahol óhatatlanul megnéz egy képkiallítást, amíg pedig az árut mustrálgatja, hallgasson zenét. Lehet, hogy néhány embert éppen ilyen módszerrel sikerül becsalogatni egy következő programra, de már az is eredmény, ha nem fél bejönni a házba.

Szellemi értelemben nagy különbség érzékelhető a városi és a falusi emberek között.

Jánossomorja Trianon után elvesztette térségi szerepét, elkezdett leépülni. 1946-ban elnéptelenedett, majd betelepülők töltötték meg. A lakosságcserét máig nem tudta kiheverni a település. A különböző helyekről érkezett emberek gyökértelen, funkció nélküli nagyközséggé tették. 1996-ban beindult az iparosítás. Jelenleg a 6100 helyi lakos mellett még 900 bejáró dolgozó tölti napjait Jánossomorján. Elmondható, hogy munkanélküliség nincs, jólétben élnek az emberek. Az ifjúsági klub jól működik. Lehet bánni a fiatalokkal. A klub tagjai most már többnyire egyetemisták. Helyi televíziós műsorokat készítenek. Összegyűjtöttek 700 fényképet a régi településről.

A magyar közművelődés komoly problémája, hogy a népművelő a helyi önkormányzat alkalmazza. Szerencsésebb len-

ne, ha közvetlenül az államhoz tartoznánk, nem lennének kitéve a helyi politikusoknak.

Egy település életében mindennél fontosabb a jó közösségi élet. Ebből következően nem engedhetjük meg magunknak, hogy ne legyen olyan ember, aki a kulturális életért felel.

A 600 lakosú Lázi polgármesterasszonya szerint, ha nincs egy lánglelkű ember a faluban, akkor semmi sem működik.

A szakember feltétlenül szükséges. A lelkesedés és a szakszerűség is érvényesüljön, összegződjön.

Az önkormányzatnak támogatnia kell a helyi kezdeményezéseket, ami elsősorban erkölcsi és csak másodlagosan anyagi kérdés.

A civil szervezetekben többnyire a falu őslakosai tevékenykednek, egy betelepülő nehezen illeszkedik be a zárt vagy zárttá vált közösségekbe.

A középkorostályt a legnehezebb bevonni a kulturális életbe, mert ők sokat dolgoznak a boldogulásukért, a család fenntartásáért.

*

A külterületeken lakó 400 fővel együtt 3000 lakosú **Mosonszentmiklós** 1961-ben épült művelődési háza vállalkozási formában működik. Szalay Csaba havi 200 ezer forintot kap az önkormányzattól, ami a fűtési idényben a rezsiköltségeket sem fedezi. Némi bevételi forrást jelent a házban üzemeltetett büfé, bár 50 méteren belül két vendéglátó egység is található.

A fiatalok nemigen jönnek. Próbálkozott már diszkóval is, de nem volt sikeres. A diákok általában iskolájukban élnek közösségi életüket.

A könyvtáron kívül négy csoport is működik a házban, melyekből kettőt civil szervezetté alakítottak, a jobb pályázati lehetőségek elérése érdekében. A helyi iskolával közösen szervezett programok a legsikeresebbek. Vetítésre is lenne lehetőség, de a plazák elcsábítják a közönséget. A kábeltévé központja is itt kapott helyet.

Az épületre ráférne már egy felújítás.

Az önkormányzat évente 10 millió forinttal támogatja a civil szervezeteket.

Lébényben a 25 éve a település élén álló polgármester mindenre kiterjedő tájékoztatást adott a 3200 fős nagyközség életéről. Sajnálják, hogy nem eléggé ismert az a tény, hogy az ország három románkori temploma közül a legnagyobb itt található. A jáki és a zsámbéki sokkal ismertebbek.

A művelődési házat a korábban egy cég telephelyéül szolgáló épületben rendezték be, az addigi közösségi ház pedig kisebb összejövetelek helyszínéül szolgál.

8 évig üresen állt a ház, hiába hirdettek pályázatot, nem érdeklődött senki. A tavalyi év szerencsésebb volt, mert 22 jelentkezőből választhatták ki a mostani szakembert.

A településen 11 civil szervezet működik, az önkormányzat mindegyikük működéséhez hozzájárul.

A programokat a cégek és a civil szervezetek megkérdezésével állítják össze.

Készítettek egy táblázatot, mely arra szolgál, hogy díjazzák azokat a személyeket, akik pályázati úton pénzt hoznak a közösségbe. A díj az elért összeg arányában változik.

A programból nem maradhatott ki a templom megtekintése sem, a fiatal népművelő szakszerű vezetésével.

Az 1750 fős **Dunaszegen** sok minden történik az utóbbi időben. A helytörténeti kiállításához kapcsolódva hamarosan megnyílik az országban egyedülálló stabilmotor múzeum, mely-

ben funkciójukat tekintve egyhelyben működő motoros gépek láthatók, szépen rendbe hozva, és működőképessé téve.

A művelődési házban 1 főt alkalmaznak, aki nem szakember. A ház 1962-ben épült és 1998-ban újították fel. 5-6 civil szervezet működik a faluban.

Az 1720-ban épült templom előtti teret – a régi temetőből összegyűjtött sírkövek betelepítésével – millenniumi sírkertté alakítják ki.

Van egy tanösvényük, amelyre alapozva erdei iskola létesítésén is gondolkodnak.

A tóra vízimalmot terveznek.

Jelenleg csak étmenő kerékpáros túrizmosról beszélhetünk, de a látóvalók bizonyára vonzzák majd az erre járó embereket.

Nagybajcs mindössze 890 lakosú település. Iskola nincs a faluban, a szomszédos Kisbajcsra járnak a gyerekek. Ennek ellenére a közművelődésre van gondja a képviselő-testületnek. Az idei költségvetésből 6 millió forintot szánnak a közösségi életre.

A művelődési ház vezetői pályázatára 18-an jelentkeztek, közülük választották ki a pályakezdő, győri illetőségű lányt, aki elsősorban a gyerekekre építhet. A középkorostályal vannak nehézségei, mert nekik a megélhetéssel kell foglalkozniuk.

A régi épület – mozi volt egykor – egy részét most hozták rendbe, pályázati pénzből.

Van nyugdíjas klub, színiájszó kör és kézműves foglalkozásokat is tartanak.

Egy falusi művelődési ház működtetése nem elsősorban anyagiakon múlik. Itt a vásározókból beszédett pénz is számít, amit nem tartanak megaláznak.

A ház körbejárását követően kimentünk a Duna partjára is, hogy izelítőt kapjunk a gyönyörű környezetből.

Gondolatok a kistérségi közművelődésről

Pápán szerveztek egy kistérségi fesztivált, egy, a Ki mit tud-hoz hasonló, művészeti gyerekfesztivált volt, amelyre a sok előkészítő munka ellenére, csak 5 településről hoztak gyerekeket. Sokat dolgoztak, megkeresték a polgármestereket, az iskolaigazgatókat, a népművelőket, mégsem jutottak eredményre, mert bizonyára nem találták meg az adott településeken a megfelelő embereket, akik kézbe veszik az ügyet. Túl sok település tartozik a kistérséghez, fel kellene térképezniük az egész környéket.

Lehet, hogy mi maximalisták vagyunk. A pápaiak félszáz település lakosságát akarják megmozgatni. Más országokban szerényebbek a népművelők. Még arra sem törekednek, hogy a faluban minden nap legyen valamilyen program. Hagyják működni a csoportokat, ahogy nekik kedvező.

A művelődési házak esetében találkoztunk már többféle működési formával. Mindegyikre van jó és rossz példa egyaránt. A lényeg, hogy alapos legyen az önkormányzattal kötött szerződés. Mert, mit csinál a vállalkozó, ha a szerződött időszakban bejelentkezik hozzá még öt csoport, amire nem számított. A helyet biztosítani kell nekik, de ez jelentős rezsiköltség emelkedéssel jár. Ebbe akár tönkre is mehet. Tehát nem érdeke, hogy pezsgő élet legyen a házban.

Ez a veszély önkormányzati fenntartásúnál is fennáll, csak ott a polgármester szab gátat.

Hallottuk, hogy készült már kistérségi SWOT analízis. Érdemes lenne kulturális céllal is elvégezni egy ilyen elemzést.

Az is elég lenne, ha tudnának utaztatni egy-két embert.

Lőrincz György **Jánossomorján** talált egy régi papírt, amelyen szocialista szerződést kötöttek a helyi cégek, hogy támogatják a kulturális életet. Ilyesmit most is célszerű lenne kezdeményezni, különösen kistérségi szinten.

A cégeket mindenféleképpen érdemes bevonni. Egy nagyobb rendezvénynél adnak némi támogatást azért, hogy nevíük ki legyen téve, például a színpad aljára. Tudják, hogy ennek nincs anyagiakkal járó reklámértéke, nem fog tőle növekedni a bevételük, de dolgozóik büszkéek lehetnek a cégre, és talán jobban megbecsülik majd az ottani munkát.

Egy vállalkozásra támaszkodni veszélyes. Ha véletlenül csődbe megy, összeomlik az egész rendszer.

A finanszírozás módját alapjaiban kellene megváltoztatni, hogy a népművelő ne függjön annyira az önkormányzattól. Ha több helyről – önkormányzat, állam, szponzorok, egyéni támogatók – adódna össze a művelődési ház működtetéséhez szükséges pénz, nagyobb mozgásterünk lehetne.

Jobb lenne az állami normatívát feladatfinanszírozásra adni, mert jelenleg arra használja az önkormányzat, amire akarja.

A Nyugati kapu kistérségben készítettek egy civil katasztert. Ennek mintájára készülhetne az általános közművelődésre is egy összesítés.

A civilektől nem kell félni, mint valami mumustól. Korábban a KISZ által működtetett néptáncsoport is az volt, csak akkor még nem így hívtuk.

A kistérségi együttműködés nehézsége a magyar mentalitásban keresendő. Tartunk egymástól, gyanúsán fogadjuk a közeledőt. A civilekkel meg lehet teremteni a helyi összefogást, utána ki lehet terjeszteni.

Most ez a tendencia, de az is lehet a járható út, hogy előbb a kistérség azonos kategóriájú csoportjai kezdeményeznek közös programokat, majd ezek összefogásából alakul ki az az együttműködés, amiről annyit beszélünk. A végeredménynek gyakorlatilag ugyanakkor kell lennie, csak más úton jutunk el oda.

A térségi együttműködés nem új keletű. A **Szigetközi** napokat már a '70-es években is megtartották, aztán a '90-es években elmaradt, mert kevesebb lett a szakember a környéken. Jelenleg is a 24-ből csak 4-5 településen dolgozik népművelő.

A Szigetközi aranyosos fesztivált minden évben más településen rendezik meg.

A turisztika és a kultúra összefonódik. A vendéglátóság kezdi felismerni, hogy a környék programjait figyelniük kell és ajánlják is a vendégeknek.

A térségi programok beindítása sok energiát igényel, de ha megvannak a települések kapcsolattartó személyei, akkor néhány év gyakorlatával gördülékenyen fog menni.

A kedvező közlekedési feltételeknek köszönhetően több megyéből is eljöttek Győrbe a téma iránt érdeklődők, ami színessé tette a tanácskozást, mivel a gondok, és ennek következtében a megoldási elképzelések is igen változatosak. Bizonyára senki nem kapott tanácsot problémája egyértelmű megoldására, de az elcsípött ötletek talán előbbre viszik az ügyet.

KECSKEMÉTEN

A Magyar Művelődési Intézet (MMI) által szervezett kistérségi tanácskozássorozatnak a kecskeméti Sport Szállóban sorra került megbeszélésén Imre Károly, a Bács-Kiskun Megyei Ön-

kormányzat Közművelődési Szakmai Tanácsadó és Szolgáltató Intézet igazgatója köszöntötte a megjelenteket, majd Beke Pál, a MMI igazgatója adott tájékoztatást a rendezvénysorozat előzményeiről, céljáról és eddigi tapasztalatairól.

A helyzetkép felvázolása során elhangzott, hogy a Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központot 1999-ben hozta létre a megye, 3 szakemberrel. Próbálkoztak kistérségi munkával, de nagyon nehéz megvalósítani, mert a kistérségek még más, számukra fontosabb teendőkkel vannak elfoglalva. Akkor beszélhetünk kistérségi kulturális tevékenységről, ha felmerő rendszerű programokat szerveznek.

A megye 60 települése – ebből 52 falu és 8 város – 7 statisztikai kistérségre oszlik. 27 településen – ezek közt van 4200 fős is – nincs népművelő. Ez a szám azért is megdöbbentő, mert nem aprófalvas megyéről van szó, mindössze 14 az 1000 lakos alatti falvak száma.

Békés megyében van egy kistérségi projektekre szakosodott módszertani központ, melynek partnere több megyei szervezet is.

A politikusokkal el kell hitetnünk, hogy a közművelődés fontos szerepet játszik a társadalom életében.

Nemcsak a házak, az emberek is leépültek az utóbbi időben.

A kistérségi koncepciókból általában kimarad a közművelődés. Nem olyan nagy probléma ez, hogy keseregjünk miatta. Nekünk végeznünk kell a dolgunkat, aztán majd csak bekerül ez a téma is a következő kulturális törvénybe.

Soltvadkerten nem rég avattak új művelődési házat.

Gyulán a külső területek nincsenek ellátva kulturális téren.

Szarvason sok telephely tartozik a művelődési központhoz, az ellátásukhoz kevés a 14 dolgozó. A város nyert egy nagy pályázaton, melyből 625 milliót a művelődési központra szánnak. A civil kapcsolatokat ápolják, közösen pályáznak és szerveznek programokat.

Kalocsán 16-an dolgoznak a művelődési központban. Itt a népművészethez kötődnek a legjellegzetesebb kulturális tevékenységek. A városban 2 minősített néptáncegyüttes működik. Az önkormányzat a közösségek többségét civilestítette, ami nem lenne baj, de nem tökécsítették őket, így csak vegetálnak.

A kalocsai kistérségben kedvezőtlen a településszerkezet, mert nagyon szór a lakosság szám. Alacsony a születések száma, jelentős az elöregedés. Településfejlesztésre több önkormányzat nyert már pályázati pénzt.

A civilek többsége gyenge és alulfinszírozott.

A 15 ezer lakosú Kiskörösön – az országban egyedülállóan – magán közhasznú társaság (KHT) üzemelteti a művelődési házat. Az önkormányzattól évi 15 millió forintot kapnak, ebből gazdálkodnak. A 6 dolgozó közül 3 a szakember. Közel 20 állandó csoportot működtetnek, melyek mindegyike ingyen veszi igénybe a helyiségeket és a technikai eszközöket, némelyik csoportvezetőnek tiszteletdíjat is fizet a KHT. A kistérséghez 13 település tartozik ezek közül rajtuk kívül csak 3 rendelkezik főállású népművelővel. Érzik a kistérségi együttműködés hiányát, de egyelőre még csak a témafelvetés szintjéig jutottak.

A 7600 fős **Bácsalmáson** vállalkozásban működik a művelődési ház. 7 település tartozik hozzájuk, de a környék egyre inkább elnéptelenedik. Egész utcákban üres házak állnak.

Kunbábony lakossága nem éri el a 400 főt. Közigazgatásilag Kunszentmiklóshoz tartoznak. A Közös Bábonyért Egyesület szervezi a közösségi életet, de nem rendelkeznek közösségi térrel, pedig szükségük lenne rá, mert nehéz bejutniuk a városba.

A **Jászberényi** Déryné Művelődési Központhoz szép számú tagintézmény tartozik, többek közt 2 tudóstábor, ifjúsági ház, civilház is. Az intézményben 18-an dolgoznak és 80 millió forintos a költségvetésük. A volt helyi önkormányzat művelődési otthona jelenleg egyesületként működik. A Jászágó Táncgyűjtés saját elhatározásból lett civil. Évi 10 millió forintnyi támogatást kapnak az önkormányzattól.

A 100 ezer fős kistérséget Jászberénnyel együtt 18 település alkotja. Mindegyikben van közművelődési intézmény, ha másképpen nem, általános művelődési központ (ÁMK) működik. 1993-ig tudták végezni a járási időkben megszokott térségi munkát, de lassan a lehetőségek és az igények is elmaradtak. Ez utóbbi abban is jelentkezett, hogy mindenki törekedett az önállóságra, úgy érezték, a járásközpontból beavatkoznak az ő világukba. Pedig igen hasznosnak bizonyult ez a tevékenység. Voltak – a kisebb települések által is használható – technikai eszközeik. Egyáltalán a csoportok rajtuk keresztül juthattak be az országos vérkeringésbe.

Jászberényben működik az igazgatói munkaközösség. Azt szeretnék, hogy legyen közös színpad, fénymásoló és más technikai eszközökhöz is hozzá lehessen jutni.

Az 1600 lakosú **Pitvaroson** tavaly különválasztották az oktatás és a közművelődés ügyét. Az 1984-ben épült házzal meg vannak elégedve. Helyet kapott benne a könyvtár, a mozi és a teleház is, melyet egy civil szervezet működtet. Tornacsarnok is tartozik az épülethez. Két szomszédos falu gyerekei idejárnak iskolába, náluk csak könyvtárak és teleházak működnek.

A Felső-Kiskunsági Községi Munkások Egyesülete megalakulásától fogva kistérségi feladatokat lát el. A pályázaton nyert pénzt **Tasson** próbálták kamatoztatni, de végül Kunadacson sikerült. Itt korábban egy vállalkozó diszkóként használta a művelődési házat és meglehetősen lepusztította. Az önkormányzat 1,3 millió forinttal és egy ember biztosításával járul hozzá a működtetéshez. A jobb kihasználás érdekében sok mindent (falugazdász, papírbolt...) bevisznek a házba. Ha ez a szervezet nem végezne közösségi munkát, a településen semmilyen kulturális élet nem lenne. Ennek a kistérségnek **Kunszentmiklós** a statisztikailag kijelölt központja, de nem gyakorolja ezt a funkcióját.

Kondoros 5300 fős település, ahol 22 civil szervezet működik. A közművelődési feladatokat is civil szervezet látja el, az egyesület népművelő vezetője, Kasnyik Magdolna tagja a Nemzeti Civil Alapprogram Dél-Alföldi Kollégiumának is. A Faluszépfő Baráti Társaság tavalyi költségvetése 20 millió forint volt, ebből 100 ezer forintot biztosított az önkormányzat. Feladatuknak érzik a környező kistelepülésekkel való együttműködést, noha a kistérségi alkalmazottak nem sokat tesznek a közösségi élet fejlesztéséért.

Kötegyán 1650 lakosú zsáktelepülés a román határ mellett. A '70-es évektől semmilyen közművelődési lehetőség nem volt a faluban. Az Ungvári Mihály vezette Baráti Kör Egyesület egészségmegőrző programokkal (cukorbetegeknek) kezdte tevékenységét, és 1998 óta közművelődési megállapodással látják el a közösségi feladatokat. A könyvtár is az ő kezelésükben működik. Van teleházuk és művészeti iskolájuk, emellett az egyesület készíti a helyi lapot is. Nyaranként művésztelepet szerveznek, melynek résztvevői többnyire fafaragók. Ennek eredményeképpen már 110 fából készült elem díszíti a falut. Pályázaton nyert pénzből kialakítottak egy ökoparkot az egykori mozsár helyén. Önhibáján kívül hátrányos település.

A 10 ezer lakosú **Jánoshalmán** 1953-tól 1991-ig működött a helyi önkormányzat művelődési otthona. (A honvédség létszámának csökkentésével sok ilyen ház feleslegessé vált, a Honvédelmi Minisztérium igyekezett megszabadulni tőlük. Most is zajlik egy hasonló folyamat, amire érdemes odafigyelni, mert az önkormányzatok hozzájárhatnak épületekhez.) 1991-től a Honvéd Kaszinó Kulturális Egyesület működteti a házat, és ellátja a város kötelező közművelődési feladatainak 70%-át. Átvettek egy felújított zsinagógát is, ahol teleházat rendeztek be. Felsőbácskai térségi munkát is végeznek. 18 millió forintból gazdálkodnak, ebből 10 milliót tesz ki a honvédségi és az önkormányzati támogatás. Eleinte nehézségekkel küzdöttek, az embereket csak fél éves szerződéssel foglalkoztatták, konkrét feladatokra.

Sándorfalván 8110-en laknak. A művelődési házban két szakember dolgozik. Az önkormányzat nem szól bele a munkájukba, az anyagi részt kezeli a polgármesteri hivatal. Nagyobb rendezvényeknél közmunkásokat is a rendelkezésükre bocsátanak. 27 millió forintos a költségvetésük, a civilek 15 milliót kapnak.

Kunpeszéken egy egyesület internetes kávéházat üzemeltet, emellett elvállalták a közművelődés teljes ellátását. Szerződésük pont mostanában jár le, szeretnék megújítani.

Veresegyházon 68 millió forint az éves költségvetés, ebből több mint 60 milliót az önkormányzat biztosít. Itt a városban belül is van kistérség. A nagy számú újonnan beköltözött lakos nem kapcsolódik be a régi településrész életébe. A Veresegyházi Életmód Program (VÉP) kistérségre készült koncepció alapján működik, de ez a társulás nem egyezik a statisztikai kistérséggel. Nem minden esetben szerencsés a felülről történő kijelölés.

Karcagot nyakas kunok lakják. Az 1926-ban épült kultúrpalota dolgozói általában panaszkodnak, de ha másokhoz viszonyítjuk a helyzetüket, egészen jól állnak. Az önkormányzat hagyja dolgozni őket. Az épületben található egy 418 férőhelyes színházterem, egy 200 személyes hangversenyterem és néhány kisebb helyiség. Évi kilenc színházi előadást tartanak, a moziban hetente háromszor vetítenek. 10 művészeti csoportjuk működik (szimfonikus zenekar, vegyeskar...), és ezen kívül még mintegy 30 kiscsoport. Ezek nem civil szervezetek, mindegyik a művelődési házhoz tartozik. 20 főállású és 3 részmunkaidős munkatárs dolgozik az intézményben. A költségvetésük 90 millió forint, amiből 23 milliót nekik kell kitermelniük. Ezek nagy összegek, de vegyük figyelembe, hogy igen magasak a rezsiköltségek, önmagában a havi gázszámla 1 millió forintra rúg. Több telephelyük is van. A város mostanában is vásárolt egy ingatlant, bérlőkkel együtt, így a működési költségeket fedezi a bérleti díj.

Az anyagi nehézségek láttán úgy tűnik, mi nem a tudás alapú társadalmat alakítjuk ki, hanem a gázvezeték alapút.

A Nagykunság közművelődési ellátottsága jó. Minden településen van intézmény és a technikai felszereltség is kielégítő. Ebben a térségben már közel 20 éve folyik együttműködés a települések között. Minden évben közös programot alakítanak ki, melynek egyik fénypontja a Nagykunságért-díj átadása. Ezt olyan, erről a vidékről elszármazott személy kaphatja, aki sokat tett a településéért.

A kistérségi együttműködés törvényesített változatát az egyes helyeken már meglévő, meg a mostanában formálódó gyakorlat fogja kialakítani.

A helyi konfliktusokat tudta oldani a járási felügyelő. Most is gyakran elkelve a segítség, amikor a helyi kolléga bajban

van. Sokszor meg sem tudja fogalmazni a problémáját, csak szenved. Ezért kellene a folyamatos kontaktus.

Azok a közösségi formák maradtak meg, amelyek a '70-es, '80-as években jól funkcionáltak Napjainkban ezek köré szerveződik a közösségi lét.

A teleházakat is a hasznos intézmények közé sorolhatjuk, mert nem zárják ki a közösségi élet más lehetőségeit, inkább elősegítik azokat.

Most is sokan várják a kistérségi munkát, pályázni is a központon keresztül szeretnék.

A feladatát jól végző kistérségi menedzsert, a kulturális területre is be kell vonni. Kulturális turizmussal szinte mindenki foglalkozik, de elég nagy a káosz. Ezt ezeknek a menedzsereknek kellene összefogniuk, magukra vállalva a koordináló szerepet.

A nonprofit szervezetek rugalmasabbak, nem kell a nyírára alkalmazkodniuk az önkormányzatokhoz.

Az egyén a legfontosabb. Ha lelkesen aktív ember veszi kézbe az ügyeket, akkor mindegy, milyen struktúrában dolgozik.

Ha az önkormányzat valamilyen tevékenységet nem tud hova elhelyezni, akkor az előbb-utóbb a művelődési házban köt ki.

A népművelői mindenféle problémával megkeresik, neki az a dolga, hogy segítsen.

Több mint 500 közösség hiányos település van az országban. Ezekben nemhogy közművelődés, semmilyen közösségi élet nincs.

A kistelepülések önkormányzataitól bizonyos jogköröket elvesznek, megszűnik az iskola, aztán a posta is. Ezek a folyamatok a falvak halálát jelentik.

Az emberek már nem ülnek ki a ház elé, és a kocsmába is berúgni járnak, nem pedig beszélgetni, mint azelőtt.

Sokan bíznak a konferenciák szünetének erejében, ugyanis ott lehet a legtöbb információhoz jutni.

A régi vágású kollégákkal nehéz megértetni, hogy a civilek által szervezett programokat érdemes támogatni. Mindig azt kérdezik, hogy akkor kié lesz a dicsőség.

Kiskunfélegyházan a művelődési központ nagytermében egy érdekes képzőművészeti kiállítást nézhettünk meg. A kiállítókat az köti össze, hogy mindhárman a környéken praktizáló orvosok.

Az épület bejáratánál internetes aulát alakítottak ki, ahol az utcáról betérve lehet használni a számítógépeket, még hozzá ingyenesen.

Az intézményben 18-an dolgoznak, – ebből 3 fő a helyi újságot készíti – akik közül heten vannak a szakalkalmazottak. 41 millió forintot kapnak az önkormányzattól, és 10 millió körüli a saját bevételük.

Olyan nagyrendezvényt (Liba fesztivál) találtak ki, amellyel több helyre is lehet pályázni, jól el lehet sütni. Azt használták ki, hogy a turizmusban a kulturális értékek kiemelkedő szerepet töltenek be, így a gasztronómia, a népművészet jól eladható.

Tiszaalparon 2002-ig a mostani polgármester vezette a művelődési házat, tehát ismeri a közművelődés körülményeit. A település sajátos földrajzi elhelyezkedése miatt tartozott már Csongrád és Pest megyéhez is, jelenleg Bács-Kiskunban van. A kistérségből eléggé kilóg, jobban kötődik a szomszédokhoz, Lakitelekhez és Tiszakécskéhez. Velük tervezik közös fesztivál megrendezését is. A faluban egyébként tekerőlant fesztivált szoktak tartani, amit összekötnek a nagy hagyományokkal rendelkező kosárfonással.

A művelődési ház jelenlegi vezetője a polgármesteri hivatal alkalmazottja, tehát köztisztviselő. A civil szervezetek közül kiemelkedik a faluszépfő egyesület.

Különböző feladatok megoldására jöttek már létre társulások, de egyik sem egyezik a statisztikailag kijelölttel.

A tájékoztató után kísértünk a templomdombra, ahonnan láttuk az egykori földvár nyomait és a kiáradt Tisza által elöntött területet.

Gondolatok a kistérségi közművelődésről

A kistérségekben egyelőre csak térségfejlesztésről beszélnek, de ez az út megegyezik a közművelődésben járatossal.

Sajnos, mi magyarok mindig új kísérletekbe kezdünk, és elvetjük a korábbi tapasztalatokat. A struktúrák folyton változnak.

Nem elég megmozgatni az embereket, a konkrét céllal és a megoldási lehetőséggel is meg kell ismertetni őket. Az egyik körzetben alakítottak egy szövetkezetet. 160 fő belépett, aztán nem történt semmi.

Mi még nem készültünk fel igazán az Európai Unió követelményeire. Hiány mutatkozik információban és szakemberben egyaránt. A fejlett országokban 1000 emberre 5 térségfejlesztő jut. Mi nagyon messze vagyunk ettől.

A közművelődési törvény nem tesz említést kistérségi feladatokról, tehát nem is tiltja. Ezt a tevékenységet bele kell illeszteni a mostani struktúrába.

A kistérségi szakembereknek külön képzésre lenne szükségük. A humán erőforrás fejlesztés nagyon fontos a közművelődés terén is.

Mivel rendelet írja elő a kistérségek felosztását, bizonyára ilyen struktúrákban lehet majd pályázni, tehát érdemes már most belekezdeni az együttműködésbe.

Létre kellene hozni kistérségi tanácsadó testületeket,

A kistérségi eszközrendszert minimális térítés mellett kölcsön lehetne venni.

Alaposan meg kell ismernünk egymást, hogy a kistelepüléseken ne ráerőltetésnek érezzék a segítő szándékot. Ha a kistérségek nem hitelesek, nem fogják elfogadni őket.

Érdemes lenne kulturális hálózatot kiépíteni, intézmények és civilek részvételével.

A partnerség mentén lehet legjobban megragadni a problémát, csak hogy az a tapasztalat, ha a civil bedob egy jó ötletet, a vállalkozó támogatja, az önkormányzat pedig előterjesztést készít, megtárgyalja, elnapolja, addigra már tárgyaltalan az egész.

Az információt magunknak kell beszereznünk, és integrálnunk kell a meglévő kistérségi programokba, mert külön közművelődésiekre hiába várunk.

Az információáramlás nagyon fontos. Sajnos településeken belül is létezik több párhuzamosan működő szervezet anélkül, hogy tudnának egymás tevékenységéről. Ez fokozottabban érvényes a kistérségre.

Jó lenne, ha a kistérségi összefogásból kialakulna a régiós közösség is. Így tudnánk eljutni Európába, és megmutathatnánk mindazt a kuriózumot, ami ott már nincs meg, de ha nem figyelünk oda, lassan nálunk is eltűnik.

Harcolnunk kell, hogy a mi ügyeink is bekerüljenek a programokba.

Az intézményi társulások az önkormányzatok miatt nehézkesen valósíthatók meg, de civil vonalon lehetne lépni.

Az önkéntes társulások esetében minden településnek megvan a szerepe, a központosítást nem indukálhatja magának egyik sem.

KISTÉRSÉG

Szellemi és anyagi fedezet nélkül nem fog hosszú távon működni a kistérségi munka. Meg kell teremteni a szervezeti és közgazgatási hátteret.

Megfelelő jogszabállyal kellene körvonalazni a kistérségi feladatokat, és hozzárendelni a feltételeket.

Olyan kistérségi projekt kidolgozása lenne célszerű, amit mi magunk, állami vagy önkormányzati segítség nélkül is meg tudunk valósítani.

Amikor a résztvevők a bemutatkozás során vázolták a kör

nyezetükben kialakult helyzetet, többen kitértek a szakember ellátottságra és az anyagi háttérre. Megfigyelhető, hogy nagyjából azonos lélekszámú települések között igen nagy eltérések mutatkoznak. Persze ezek csak a számszerű adatok, melyek ismerete, és a hozzájuk tartozó – az elmondás alapján elképzelhető – tevékenység közti összefüggések nem mérhetőek egzakt módon. Mindazonáltal megállapítható, hogy nehezebb körülmények közt is el lehet érni kiemelkedő eredményeket.

CZINK JUDIT

A KÖZMŰVELŐDÉS KISTÉRSÉGI GYAKORLATA TOLNA MEGYÉBEN

Napjainkban egyre többször hallani személyes beszélgetések, szakmai találkozások kapcsán a kistérségi közművelődési munka fontosságáról. Konferenciák témája a közművelődés e területén tapasztalható számos hiányosság, a közeljövőben megvalósítandó feladatok.

A Tolna Megyei Kulturális Intézet vezetőjeként beszámolhatok egy olyan szervezeti formáról, mely esetleg közelebb vihet a kistérségek közművelődését előmozdító tervek megvalósulásához. Természetesen nem gondolom, hogy az általunk bevezetett és alkalmazott munkaforma az egyedüli üdvöztető megoldás, de talán nem hiábavaló megismerni a Tolna megyében alkalmazott módszert.

A Tolna Megyei Kulturális Intézet neve az elmúlt hat év során majdnem évről-évre változott – természetesen nem az ott dolgozó kollégák kezdeményezésére –, az ott folyó munka, szervezeti felépítés azonban azonos maradt. Az intézmény működésének egy speciális sajátossága a kistérségi irodák működése. Az évekkel ezelőtt kialakított szervezeti formát akkor még szakmai körökben is meglehetősen idegenkedve, sokszor értetlenül fogadták.

A szervezeti felállás lényege, hogy 6 évvel ezelőtt a szekszárdi iroda mellett elsőként Tamásiban, majd Pakson, Bonyhádon és végül Dombóváron nyitottunk irodát, lefedve ezzel Tolna megye mind az öt kistérségét. Munkatársaink a Szekszárdon működő központi iroda mellett ezekben a térségekben végezték a megyei közművelődési feladatokat, és fokozatosan indítottak el kistérségi kulturális, fejlesztési folyamatokat. Az évek során nemcsak gondolkodásunkban, hanem mindennapi munkánkban is felváltotta a megyeszékhely-központúságot a kistérségi szemlélet, melyet öt kistérségi irodánkban tovább erősítettünk.

A Tolna megyében kialakított – országos viszonylatban egyedülálló – munkamódszer egyes részleteit tekintve az ország több pontján talált követőkre. Más megyékben működő kulturális intézetek szervezeti felépítését ismerve elmondható, hogy a Tolna Megyei Kulturális Intézet példájára alakultak térségi irodák, de a teljes területi lefedettséget másutt nem tudták megvalósítani.

A számítógépekkel, internetes hozzáféréssel rendelkező irodákban adottak a feltételek, hogy azok térségi közművelődési, információs központként működjenek. Irodáink kizárólag csak a jobb megközelítés miatt kerültek a kistérség városiba, mely települések egyben az ott dolgozó kollégáink lakóhelyei is. Ez azért fontos, mert a kistérség településeinek ismerete, az ott élő

döntéshozókkal, kulturális szakemberekkel, civil szervezetekkel való személyes kapcsolattartás nagyban segíti a kistérségi munkát. A városokban meglévő szakmai szellemi potenciál miatt figyelmünket a kezdetektől tudatosan a kisteleplülések felé fordítottuk.

A kistérségi lefedettség megvalósulása több lépcsőben történt, a munkamódszerek mindegyik esetben azonosak voltak. Természetesen figyelembe vettük az adott kistérség, azon belül is a mikrotérségek speciális sajátosságait, kulturális hagyományait, hiszen megyénk kistérségei sok különbséget mutatnak, és az ezeket alkotó települések is nagyon eltérő adottságúak.

Az Intézet munkatársai tevékenységüket minden újonnan megnyitott irodában adatgyűjtéssel kezdték. Adatlap-csomaggal keresték fel valamennyi települést, a polgármestereket, a jegyzőket, a településen dolgozó közművelődési szakembereket, már ahol voltak, erre azonban, mint tudjuk, a kisteleplüléseken nagyon ritkán van példa. A már említett személyes ismeretségek révén tudomásunk volt azokról a személyiségekről – és talán ez a legfontosabb –, akik az adott települések mozgárorugói, a faluközösség összetartói. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján elmondhatjuk, minden esetben ott volt egyszerűbb a dolgunk, ahol nemcsak a település döntéshozóival alakítottunk ki munkakapcsolatot, hanem találtunk olyan embert, aki – kulturális szakember híján, vagy egyes helyeken vele tevékenyen együttműködve – a település kulturális életét alakítja, szervezi. Ezek az esetek zömében olyan falvakban valósultak meg, ahol a kulturális közösség élő, tevékeny volt.

Mindegy, hogy ez, alapítvány, egyesület, vagy szakkör formájában működik, hiszen nem az elnevezésen van a hangsúly, hanem a valós tevékenységen.

A személyes kapcsolatok kialakítása, a már meglévőket ápolása, ébrentartása során újabb és újabb ismeretek, adatok birtokába jutottunk az adott kistérségről. Az új adatok begyűjtése is személyes megkeresések során történt, erre soha nem sajnáltuk az időt és az energiát.

Az adatlapok feldolgozását követően az Intézet igényes és hiánypótló kiadvánnyal jelentkezett. 2002-ben jelent meg a „Tolna Megye Kulturális Kézikönyve” című kötet, mely alapmunka és valóban kézikönyv. Mindmáig a megyében az egyetlen kiadvány, mely feltérképezte a településeken működő intézményeket, civil szervezeteket, alapítványokat, egyesületeket, kulturális közösségeket, amatőr művészeti csoportokat, egyéni előadókat, alkotókat, helytörténeti és idegenforgalmi nevezetességeket. A kézikönyv összeállításakor, szerkesztésekor is a